

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Demokracie v Africe – příklad Botswany

Petra Ouředníková

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Mezinárodní vztahy britská a americká studia

Bakalářská práce

Demokracie v Africe – příklad Botswany

Petra Ouředníková

Vedoucí práce:

PhDr. Linda Piknerová, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2013

.....

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucí mé bakalářské práce PhDr. Lindě
Piknerové, Ph.D. za cenné rady, věnovaný čas a trpělivost.

Obsah

Obsah.....	1
Seznam zkratk	2
1. Úvod.....	3
2. Teoretická část	6
2.1. Definice demokracie	6
2.2. Teorie elit.....	7
2.2.1. Počátky teorie elit.....	7
2.2.2. Tři zakladatelé teorie elit.....	8
2.3. Josef Alois Schumpeter a jeho teorie demokracie.....	11
2.3.1. Schumpeterův život a jeho dílo Kapitalismus, socialismus a demokracie	11
2.3.2. Schumpeterova kritika klasické teorie demokracie.....	13
2.3.3. Schumpeterova teorie demokracie	15
3. Praktická část: Botswana.....	20
3.1. Botswana jako zázrak	20
3.2. Historie Botswany a instituce <i>kgotla</i>	22
3.3. Politický systém Botswany.....	30
3.4. Politická praxe současné Botswany.....	35
3.5. Současná Botswana na pozadí konceptu minimální demokracie	44
4. Závěr.....	50
Literatura	54
Resumé.....	62

Seznam zkratek

ANC	<i>African National Congress</i> , Africký národní kongres
BALA	<i>Botswana Association of Local Authorities</i> , Botswanská asociace místních autorit
BCP	<i>Botswana Congress Party</i> , Botswanská kongresová strana
BDF	<i>Botswana Defence Force</i> , Botswanské ozbrojené síly
BDP	<i>Botswana Democratic Party</i> , Botswanská demokratická strana
BFP	<i>Bechuanaland Federal Party</i> , Bečuánská federální strana
BNF	<i>Botswana National Front</i> , Botswanská národní fronta
BPP	<i>Botswana People's Party</i> , Botswanská lidová strana
DIS	<i>Directorate of Intelligence and Security</i> , Ředitelství zpravodajských služeb a bezpečnosti
IEC	<i>Independent Electoral Commission</i> , Nezávislá volební komise
IIAG	<i>The Ibrahim Index of African Governance</i> , Ibrahimův index afrického vládnutí
PAC	<i>Pan-Africanist Congress</i> , Panafrický kongres
SADCC	<i>Southern African Development Coordination Conference</i> , Jihoafrická rozvojová koordinační konference

1. Úvod

Botswana je mnoha akademiky označována jako africký „zázrak“ díky fungujícím demokratickým principům. Většina publikovaných vědeckých článků zabývajících se politickou situací v Botswaně glorifikuje výjimečnost politické stability a dodržování demokratických prvků v politické praxi. Tato skutečnost však velkou měrou brání kritické debatě. Jednou z publikovaných prací, kterou bychom mohli zařadit do kritické kategorie, je *Botswana: A Minimalist Democracy* od autorů Kennetha Gooda a Iana Taylora. Akademici se v článku pokusili zanalyzovat skutečný stav botswanské politiky a zásadně polemizovat se všemi autory, kteří ji vyzdvihují jako zdárný příklad fungující mimoevropské demokracie. Botswanu hodnotí jako deviantní formu demokracie a označují ji za minimální demokracii. Tento článek, který představuje výjimečnost botswanské politické praxe v reálnějším a méně příznivém světle, je jistým protikladem mnohých mezinárodních statistik, které hodnotí demokratičnost botswanského uspořádání velmi vysoce. Na základě tohoto kontrastu jsem se rozhodla představit botswanskou demokracii na pozadí konceptu minimální demokracie, jejímž autorem a prvním teoretikem je Josef Alois Schumpeter. Jedná se tedy o případovou studii současné politické praxe Botswany na pozadí Schumpeterovy demokracie. *Cílem této práce je zodpovědět stěžejní otázku, zda můžeme považovat Botswanu za příklad minimální demokracie a zda ji politická praxe v některých ohledech překonává.*

První, teoretická část práce bude převážně věnována Josefu Aloisovi Schumpeterovi a jeho konceptu minimální demokracie. Představena bude nejprve klasická teorie demokracie, neboť na základě její kritiky a odmítnutí několika stěžejních znaků definoval Schumpeter vlastní alternativní teorii demokracie. Posléze bude ve stručnosti vymezena teorie elit a představeni její zakladatelé Gaetano Mosca, Vilfredo Pareto a Robert Michels, neboť lze shledat jistou podobnost mezi jejich některými tezemi a Schumpeterovou demokracií, která je pokusem o stmelení demokracie s prvky teorie elit. Nakonec bude vymezen

samotný koncept minimální demokracie, jejíž znaky budou posléze aplikovány na botswanský politický systém v druhé části této práce. Podle mnoha autorů je Schumpeterova demokracie reálnějším obrazem skutečného stavu než její klasická „předchůdkyně“ z 18. století, kterou Schumpeter považoval za zcela neuskutečnitelnou. Definováním alternativní teorie demokracie, která do určité míry respektuje požadavky vůdcovství, se Schumpeter pokusil ochránit principy demokracie před útoky elitářů.

Druhá část této práce bude zachycovat demokratickou praxi současné Botswany a její fungování bude podrobena aplikaci znaků minimální demokracie, jejíž atributy budou vymezeny v předešlé teoretické části. Porovnány budou prvky minimální demokracie s botswanskou politickou praxí. Tato část bude nejprve soustředěna na historické vymezení Botswany, neboť její historický vývoj přispěl velkou měrou k její dnešní politické podobě. Tswanská společnost, která osídlila oblast dnešní Botswany ještě před příchodem Britů, byla založena na mírumilovných principech a její diplomatický charakter se velmi zřetelně projevil v instituci kgotla, která sloužila k diskusi mezi náčelníkem kmene a veřejností, resp. ženatými tswanskými muži. S příchodem Britů byly ustanoveny nové instituce, v jejichž čele stanuli dosavadní vládcí. V roce 1966 získala Botswana nezávislost a byla nastolena demokracie, nutno podotknout odlišné formy, než kterou nalezneme v západních demokraciích. Relativně politicky apatické voličstvo dávalo prostor vládnoucím jedincům (elitě) vybudovat si pevnou základnu pro udržení moci a elita měla větší zájem o udržení dosavadního ekonomického systému, z velké části v té době závislého na chovu dobytka, než o nastolení demokratického systému. Forma minimální demokracie jejich požadavky nejvíce splňovala.

Ve druhé části této práce rovněž představím současnou politickou situaci v Botswaně. Zaměřím se zejména na kompetence botswanského prezidenta, svobodu slova a tisku, charakter voleb a na hloubku a kvalitu demokracie.

V závěru této části podrobím botswanskou demokracii aplikaci znaků minimální demokracie a odpovím na stěžejní otázku, zda můžeme Botswanu považovat za příklad minimální demokracie.

V této práci jsem pracovala s českou i zahraniční literaturou. V teoretické části jsem využívala zejména českou literaturu, převážně monografie a sborníky, které se věnují teorii demokracie. V praktické části věnované Botswaně a její současné politické situaci jsem vycházela z převážně zahraniční literatury a z článků publikovaných ve vědeckých časopisech, neboť české zdroje nenabízejí dostatečné množství soudobých informací o botswanské politické praxi. Zároveň jsem využívala velkého množství statistických údajů a informací z výročních zpráv nevládních neziskových organizací, jako např. organizace Freedom House. Především bych v rámci hodnocení literatury vyzdvihla autory Kennetha Gooda a Iana Taylora, kteří k politické situaci v současné Botswaně vydali již několik kritických článků.

V závěru práce zhodnotím současnou botswanskou politickou situaci a zdůvodním, proč ji lze či nelze považovat za příklad minimální demokracie. Připomenu nejdůležitější prvky politické praxe Botswany a stručně zopakují rysy konceptu minimální demokracie dle Josefa Aloise Schumpetera. Pozastavím se nad tímto tématem v kontextu akademické činnosti a vyjádřím vlastní názor k dané problematice.

2. Teoretická část

2.1. Definice demokracie

Výraz demokracie je odvozen od řeckého slova *démokratía*, které vzniklo sloučením dvou řeckých slov: *démos* („lid“) a *kratein* („vládnout“). Z toho vyplývá, že demokracie je tedy „vládou lidu“. Tento výklad byl však v mnoha historických epochách různorodě interpretován a často se potýká s rozsáhlou kritikou, neboť definice „lidu“ a „vlády“ není explicitně vymežitelná (Kopeček 2006: 15). Model demokracie se odvíjel od athénské „polis“, systému vládnutí v městském státě antického Řecka. Jednalo se o velmi zvláštní druh přímé vlády lidu, ve kterém se všichni občané Athén mohli aktivně podílet na řešení politických otázek v lidovém shromáždění. Takovýto model není slučitelný s dnešní podobou moderního státu (Heywood 2008: 100).

Idea přímé demokracie přetrvávala dlouho po zániku epochy athénské demokracie. Jisté revitalizace v politické teorii se dočkala v konceptu Jeana Jacquese Rousseaua v 18. století. Středobodem jeho teorie je obecná vůle lidu, která je společná všem členům společnosti a je vždy správná a nepochybná (Kopeček 2006: 35). Pro účel této práce blíže přiblížím Rousseauův pojem obecná vůle. Podle Rousseaua je obecná vůle tou pravou vůlí občana, neboť odráží obecné blaho celé společnosti a přihlíží čistě ke společnému zájmu. Naopak soukromá vůle každého člověka přihlíží k ryze osobním zájmům a pravděpodobnost, že by se osobní zájem jedince ztotožňoval se společným zájmem celé společnosti, je dle Rousseaua zcela minimální (Rousseau 2002: 28–35). Obecná vůle je dorazem toho, co by občané chtěli, kdyby se nechovali sobecky (Heywood 2008: 104). Tato koncepce demokracie, ve které je obecná vůle společnosti základním stavebním kamenem, se stala předmětem kritiky Josefa Aloise Schumpetera, kterému je věnována velká část teoretické části této práce. Na základě kritiky Rousseauova pojetí demokracie definoval Schumpeter vlastní teorii demokracie.

2.2. Teorie elit

2.2.1. Počátky teorie elit

Genezi odborného výrazu *elita* nalezneme v latinském slově *eligare*, které v českém jazyce nese význam slova *vyvolit* nebo *vybírat*. Porozumění tohoto termínu je ovšem v současné době velice nesourodé, s čímž koresponduje i kvantum výrazů, se kterými se v souvislosti s problematikou elit můžeme setkat. Mezi nejčastěji používané termíny patří mocenská elita, vládnoucí třída, politická třída, vládnoucí elita, kontrolující skupina, vládnoucí či vedoucí menšina atd. (Kopeček 2006: 149).

Od počátků státnosti byly politické jevy předmětem pozorování a diskuzí tehdejších myslitelů, proto se problematika elit stala přirozenou součástí společenského myšlení již ve starověku. Platón, Aristoteles a další antičtí filozofové vycházeli z metafyziky a v zákonitostech fungování společnosti viděli nerovnost jako přirozený systém. Společnost rozdělovali na vládnoucí menšinu, inteligentnější jedince, v jejichž rukou se kumulovala veškerá moc; a na ovládanou většinu. Tyto tendence měly jistý třídní podklad. Tyto teze byly nicméně pouhým dílem celkového pohledu na svět. Až na konci 19. století přichází vlna kritiků klasického demokratického modelu a teorie elit se objevuje ve své autonomní podobě, jako samostatná koncepce. Ke kritikům, kteří se objevují v době, „kdy liberální politický model naráží na skutečnost imperialismu, vzrůstajícího politického napětí, zmasovění společnosti a sociálního neklidu“ (Jodl 1994: 24), patřili Italové Gaetano Mosca a Vilfredo Pareto, a Němec Robert Michels (Jodl 1994: 9, 24). Působili v atmosféře zklamání z osvícenského optimismu, v období, které otvíralo náruč novým pohledům na politickou realitu. Tuto trojici kritiků pojetí liberální demokracie z 18. a 19. století, jejíž reálnost uskutečnění fakticky zamítli, můžeme označit za zakladatele teorie elit. Svými argumenty poskytli nedemokratickým kritikům materiály k obhajobě různých totalitních a autoritářských režimů (Kopeček 2006: 149–150).

2.2.2. Tři zakladatelé teorie elit

Gaetano Mosca byl italským ústavním právníkem a politickým sociologem, který se narodil v sicilském Palermu, v prostředí, které přirozeně ovlivnilo jeho politické myšlení (Kopeček 2006: 152). Kládl důraz na historii a filozofii. Již v dobách svých studií na palermské univerzitě zformoval svou prvotní teorii vládnoucí třídy, kterou podložil důkazy, že v žádné zemi na světě, nehledě na její politické uspořádání, nevládne většina. Moc leží vždy v rukou menšiny, v některých případech pouze jedince (Mosca 1939: IX, XII–XIII). Ve svém díle pod italským názvem *Elementi di Scienza Politica*¹ označil Mosca elitu termínem *vládnoucí třída* (Kopeček 2006: 152). V každé společnosti, nehledě na stupeň jejího vývoje, můžeme podle Moscy nalézt dvě společenské třídy – vládnoucí třídu, která je méně početná a vykonává všechny politické funkce; a třídu ovládanou, která je řízena a kontrolována třídou vládnoucí a je svým počtem značně převažující. Silně organizovaná, kompaktní vládnoucí třída je dost odolná na to, aby odrazila slabé útoky atomizované většiny. Vládnoucí třída je složena z jedinců, kteří jsou odlišeni od nevládnoucí většiny jistými kvalitami, které je předurčují k elitnímu postavení (Mosca 1939: 50, 53).

Povaha vládnoucích tříd se podle Moscy během historie měnila. S využitím jemu oblíbené historické metody, kterou považoval za základní, došel k závěru, že se v průběhu historie změnila povaha kvalit a vlastností, kterými byl jedinec nucen disponovat ve společnosti elit (Kopeček 2006: 152–153). Ve společnostech na nižším vývojovém stupni tvořili vládnoucí třídu jedinci s dobrými vojenskými schopnostmi, kteří stáli nad zemědělskou nevládnoucí většinou. Se snižujícím se počtem válečných konfliktů a zvyšujícím se vývojovým stupněm společnosti se proměnil charakter kvalit vládnoucí třídy. Vojenské schopnosti byly nahrazeny bohatstvím, které umožňovalo vstup do elitní třídy (Mosca 1939: 54, 57). Schopnost vládnoucí třídy ospravedlnit své jednání a udržovat společnost při vědomí, že se její fungování opírá o jistý

¹ V anglickém překladu vyšla kniha pod názvem *The Ruling Class*. Do českého jazyka je její název překládán jako *Vládnoucí třída*. Poprvé byla kniha vydána v roce 1896 (Kopeček 2005: 152).

univerzální morální princip, označoval Mosca jako tzv. politickou formuli. Je to jistý souhrn pravidel a představ, který legitimizuje vládu menšiny a je podporován a akceptován ovládanou většinou (Jodl 1994: 28; Kopeček 2006: 153). Vládnoucí třída tedy nemusí užívat jen násilných prostředků ke kontrole většiny. V případě, že se politická formule stane přežitým jevem a principy, o něž se vládnoucí třída dosud opírala, nejsou nadále akceptovány ovládanou většinou, dostává se postavení elity do ohrožení. Dle názoru Moscy se elity mohou obměňovat, ale princip vlády většiny nebude nikdy fungovat. Nerovnost ve společnosti je přirozeným a nezlomným jevem, který není překonatelný ani jakoukoli formou demokracie. Mosca ve své teorii zdůrazňoval pojmy rovnováha sil a právní ochrana, které jej udržely na neautoritářské rovině. Vládnoucí třída musí podléhat jisté kontrole zákonem, aby byla ovládaná většina ochráněna před její zlovůlí (Kopeček 2006: 153–154). Mosca ve své koncepci interpretoval elitu jako ústřední skupinu, která ve svých rukou třímá veškerou moc a vliv (Jodl 1994: 29).

Dalším teoretikem elit byl Ital Vilfredo Pareto, který se ve svém díle *Pojednání o obecné sociologii* zabýval v rámci problematiky elit, na rozdíl od Moscy, spíše psychologickým pojetím člověka a jeho analýzou jako osobnosti jisté antropologické struktury (Kopeček 2006: 156). Podobně jako Mosca viděl nerovnost ve společnosti jako přirozenou zákonitost (Jodl 1994: 29). Pareto v každé společnosti různého vývojového stupně rozlišoval elitu a masu, jejichž vzájemný vztah utvářel vývoj dějin. Elitu nadále členil na vládnoucí elitu, která zaujímá přímo či nepřímo pozice v politickém vedení; a na elitu nevládnoucí (Svensson 1995: 125). Pareto hodnotil člověka jako tvora, jehož chování je iracionální a alogické, neboť pramení z instinktů, impulsů, citů atd. Racionální viděl pouze ospravedlnění a vysvětlení lidského chování, které označil pojmem *derivace*. Je to jisté odůvodnění lidského jednání, které když je odstraněno, zbude pouze jádro tvořené iracionálními pudy a emocemi, které nazval Pareto *rezidui* (Kopeček 2006: 156–157; Svensson 1995: 126). Rezidua jsou základní

a neměnné motivační síly, které determinují lidské chování. Pareto vytvořil škálu 6 typů reziduí², ze kterých jsou dva typy nejdůležitější: *instinkt kombinace* (rezidua kombinací) a *instinkt soudržnosti* (rezidua trvání) (Svensson 1995: 126). Hierarchizace společnosti je dána právě rozložením reziduí ve společnosti v různých proporcích. Jedinci s rezidui kombinace Pareto označil jako "lišky", jedince s rezidui trvání jako "lvy". "Lišky" jsou chytré a vynalézavé a tvoří značnou část vládnoucí třídy, v níž jsou rovněž menším dílem zastoupeni "lvi", konzervativní, stabilní, ortodoxní jedinci, kteří se nebojí v případě potřeby použít násilí. Nevládnoucí většina je hojně tvořena jedinci s rezidui trvání. Pareto označil elitou všechny jedince napříč oblastmi společenského jednání, kteří dokážou obsadit přední pozice na základě svých dovedností (Jodl 1994: 30–31).

Posledním teoretikem z trojice zakladatelů byl Němec Robert Michels, který perfektně ovládal italštinu, a jeho práce byla silně inspirována Paretovou teorií elit. Na rozdíl od Moscy a Pareta se však zaměřil na velikostně menší jednotku společnosti, na strukturu politické organizace. Ve své knize *Politické strany* (1911) se zaměřil na vnitřní organizaci Německé sociálnědemokratické strany a na jejím základě definoval tzv. "železný zákon oligarchie". Michels tvrdil, že každá organizace spěje k oligarchizaci, neboť s růstem její velikosti se bude moc a vliv soustředit v rukou stále menší skupiny vůdců, jejichž pozice se stane v organizaci postupně zcela klíčovou. Protože považoval sociálnědemokratickou stranu za základní element demokracie, neboť hlavním bodem programu této strany byla rovnost ve společnosti, označil tím ze svého pohledu demokracii za zcela neuskutečnitelnou. Vláda podle Michelse nebude nikdy fungovat v rukou většiny (Kopeček 2006: 161–162; Svensson 1995: 131–132).

Rozvoj teorie elit se v průběhu 20. století koncentroval především ve Spojených státech amerických. Ve 30. letech 20. století přišla s nárůstem

² Pareto rozděloval rezidua do šesti základních tříd: rezidua kombinací; rezidua trvání; rezidua vnější manifestace pocitů; rezidua skupinovosti; rezidua integrity individua; rezidua sexuality (Jodl 1994: 30).

nedemokratických režimů v Evropě obrovská vlna vědeckých exulantů na americkou půdu. Mezi nejvýznamnější teoretiky zabývající se problematikou elit v druhé polovině 20. století patří Harold Dwight Lasswell, Charles Wright Mills nebo Giovanni Sartori. V roce 1932 emigroval do Spojených států autor Josef Alois Schumpeter, který jako první rozpracoval teorii elit v kontextu demokracie (Kopeček 2006: 150, 168; Svensson 1995: 133). Tomuto autorovi a jeho konceptu je věnována následující kapitola.

2.3. Josef Alois Schumpeter a jeho teorie demokracie

2.3.1. Schumpeterův život a jeho dílo *Kapitalismus, socialismus a demokracie*

Josef Alois Schumpeter se narodil v roce 1883 v Rakousku-Uhersku, v moravské Třešti. Vždy se zajímal o ekonomii, kterou se rozhodl studovat na Vídeňské univerzitě pod taktovkou vynikajících učitelů, kterými byli Eugen von Böhm-Bawerk a Friedrich von Wieser. V roce 1906 získal doktorát. Po letech strávených v Anglii a v Egyptě se zabýval tvorbou ekonomických spisů, z nichž se notně důležitosti těší *Teorie ekonomického vývoje* (1911). Základním stavebním kamenem jeho ekonomické teorie byl podnikatel. Podle Schumpetera mohl pouze aktivní jednatel svým jednáním nastartovat změnu ekonomického života. Po získání řádné profesury na univerzitě v Grazu soustředil Schumpeter své síly na získání politické funkce. Rok po rozpadu Rakouska-Uherska mu sociální demokraté nabídli místo ministra financí, které bez rozmýšlení přijal. V říjnu téhož roku byl však nucen rezignovat z důvodu rozdílnosti názorů³. Následovala vysoká funkce v nevelikém bankovním domě Biedermann. Po několikaleté investorské činnosti však zbankrotoval a byl propuštěn. V této době se v jeho textech objevuje poprvé myšlenka zániku kapitalismu v důsledku jeho vlastních úspěchů, která je hlavním tématem jeho, zřejmě nejvýznamnějšího, díla *Kapitalismus, socialismus a demokracie*. Na této knize

³ Schumpeter byl konzervativcem, který nepodporoval reformní politiku prosazovanou sociálními demokraty, především Otto Bauerem, se kterým měl Schumpeter největší názorový rozkol (Swedberg 2000: 8).

pracoval v letech 1938–1942. Byla to doba, kdy pociťoval znechucení z atmosféry na Harvardu ve Spojených státech, kam se odstěhoval v roce 1932, a přemýšlel o přechodu na Univerzitu Yale⁴. Rovněž ho v této době vyšetřovala FBI pro podezření ze špionáže a podpory nacismu. Schumpeter procházel depresi a rozhořčením nad svým neúspěchem předpovědět nástup Hitlera a netajil se svými negativními názory na tehdejšího amerického prezidenta Roosevelta, který podle něho vedl Spojené státy k záhubě (Swedberg 2000: 6–11). V knize *Kapitalismus, socialismus a demokracie*, během jejíhož psaní si procházel silnou osobní krizí, se Schumpeter pokoušel nahlížet na demokracii v kontextu socialismu, a socialismus se snažil přezkoumávat ve spojitosti s kapitalismem (Elliott 1994: 281; Swedberg 2000: 11).

Hlavním tématem knihy je vývoj kapitalismu a socialismu, analýza demokracie je spíše druhotným objektem rozboru v kontextu vztahu mezi kapitalismem a socialismem. Schumpeter ve svém díle pracoval především s myšlenkou zániku kapitalistické společnosti v důsledku vlastních úspěchů, nikoli neúspěchů. Tyto úspěchy přemění atmosféru společnosti v nepříznivé klima, které povede k rozpadu dosavadních pilířů systému. Výroba přejde ze soukromých podnikatelských rukou do státních otěží, v posledním stádiu rozpadu kapitalismu padne společnost do náruče socialismu. Podle Schumpetera není socialismus samozřejmým nástupcem, přesto jej považuje za nejpravděpodobnějšího následníka kapitalismu (Svensson 1995: 134). V kapitole věnované demokracii se Schumpeter zabývá rozbohem a kritikou „klasické teorie demokracie“, která jej přivádí k formulaci vlastní teorie, jež reálnějším způsobem odráží skutečný stav a dostatečně respektuje požadavky vůdcovství. Definování alternativní teorie demokracie je jistým Schumpeterovým pokusem o záchranu demokracie (Novák 2003: 16; Svensson 1995: 134).

⁴ Po vydání Keynesovy knihy *Obecná teorie* (1936) zůstal nevalný počet studentů na Harvardu. Schumpeter si rovněž nerozuměl s přízemním a antisemitským vedoucím katedry H. Burbankem, který v roce 1940 odepřel místo nejnadanějšímu studentovi P. Samuelsonovi. Uvažoval o přestoupení na Univerzitu Yale, ale nakonec zůstal na Harvardu, "jen aby si brzy zase stěžoval na tamní ‚dusivou atmosféru‘ " (Swedberg 2000: 10).

2.3.2. Schumpeterova kritika klasické teorie demokracie

Schumpeter se na své cestě za vlastní definicí demokracie pozastavuje nad její definicí jako "vlády lidu", kterou považuje za velmi nedostatečnou. Prvním problémem je podle Schumpetera samotný pojem "lid", neboť je to pojem těžko definovatelný a velmi rozdílný pro každou společnost v průběhu historie. V každé společnosti, ať už sebedemokratičtější, není rozšířené hlasovací právo na všechny osoby, nýbrž je vždy nějakým atributem omezeno, nejčastěji věkovou hranicí. Neznamena to však, že když společnost některým jedincům nedovoluje užívat hlasovacího práva, bude tento systém označován za nedemokratický. Způsobnost k volbě svých zástupců je nutné definovat určitými pravidly a je nutné, aby daná omezení byla všemi jedinci považována za slučitelná s demokracií. Schumpeter rovněž vidí v pojmu "lid" obtíže z právního hlediska, neboť lid není právně definovatelnou osobou. Druhý pojem "vládnout" přináší podle Schumpetera ještě větší těžkosti, neboť charakter tohoto prvku je těžko vymezitelný a žádná forma vlády neprobíhá zcela neomezeně. Schumpeter tvrdí, že vláda lidu je technicky možná pouze v malých primitivních komunitách, nikoli však ve velkých národních státech (Schumpeter 2004: 262–266).

Z části pod vlivem řeckého myšlení, částečně pod vlivem soudobých událostí vznikala filozofie demokracie 18. století, která se snažila reagovat na požadavky své doby a přizpůsobit teorii demokracie soudobým parametrům. Do tohoto proudu lze zařadit myšlenky Johna Stuarta Milla, Jamese Benthama nebo Jeana Jacquese Rousseaua (Schumpeter 2004: 266–267). Schumpeter označuje teorii demokracie 18. století klasickou doktrínou demokracie a definuje ji následovně: „demokratická metoda je institucionální zřízení, které umožňuje provádět politická rozhodnutí a konat obecné dobro prostřednictvím volených jedinců, jež se shromažďují, aby naplňovali vůli lidu, který si je zvolil“ (Schumpeter 2004: 268). Tato definice předpokládá, že ve společnosti existuje Obecné Dobro⁵, které je jasně definovatelné a snadno vysvětlitelné

⁵ Dle originálu (Schumpeter 2004: 268).

a pochopitelné pomocí racionální argumentace. Pouze hloupost a protispolečenské zájmy mohou zapříčinit odklonění od utilitaristického myšlení společnosti. Každý racionální jedinec dokáže rozlišit mezi "dobrem" a "zlem" a společnost se tedy alespoň v principu musí shodnout, existuje proto i Obecná Vůle⁶ lidu. Jedinou skutečností, která kromě hlouposti a záporných zájmů může vysvětlovat existenci opozice, je rychlost, s jakou má být společného cíle dosaženo. Všichni racionální jedinci odmítají vše špatné a aktivně se podílejí na rozvoji všeho dobrého a prospěšného. Malé primitivní komunity jsou slučitelné s tím, aby se všichni jedinci podíleli na jejich řízení. U velkých národních států však toto není uskutečnitelné, proto je řízení společnosti předáno do rukou schopných jedinců, jejichž úkolem je vykonávat vůli lidu. V lidovém hlasování pak vzniká výbor, shromáždění či parlament, který odráží vůli lidu. Nad tímto zákonodárným tělesem, které se může nadále dělit na menší jednotky podle oblasti zájmu, stojí kabinet s ministerským předsedou v čele. Podle Schumpetera je toto demokratické zřízení jedno z nejlepších možných, ale zásadní problém zůstává v tom, že je zcela neuskutečnitelné v praxi. Schumpeter uvádí proč (Schumpeter 2004: 268–269).

Za prvé, podle Schumpetera neexistuje exaktně definovatelné obecné dobro, ke kterému by bylo možné dojít pomocí racionální argumentace. Každý individuální jedinec má rozdílnou definici obecného dobra, neboť nejvyšší lidské hodnoty jsou výplodem iracionality a tudíž je nelze smířit racionální argumentací pod utilitaristické smýšlení národa. V některých případech je možné navzdory této rozdílnosti dojít ke kompromisu, v jiných případech to možné není. Se zavržením obecného dobra odmítá Schumpeter tudíž i jednotnou vůli lidu⁷. Za druhé, i když by se společnost shodla na exaktně definovatelném obecném dobru, nastala by podle Schumpetera nepřekročitelná odlišnost v názorech na řešení daných problémů. Tato rozdílnost názorů, jak daného cíle dosáhnout, by

⁶ Dle originálu (Schumpeter 2004: 268).

⁷ V Schumpeterově pojetí by vůle lidu odpovídala pravděpodobně tomu, co Gaetano Mosca nazývá politickou formulí a Vilfredo Pareto derivací (Svensson 1995: 138).

mohla vést až k rozporu v otázce samotného cíle. Za třetí, člověk je podle Schumpetera zainteresován oblastmi vlastního zájmu a národní politická sféra pro něho představuje velmi vzdálený fenomén, jehož záležitosti v něm vzbuzují jen velmi chatrný smysl pro odpovědnost. Politická sféra podle Schumpetera proměňuje obyčejného občana v iracionálního⁸, infantilního primitiva, který nedokáže racionálně ohodnotit důležitost jednotlivých skutečností a podléhá tak manipulaci politicky aktivních profesionálů. Schumpeter tedy tvrdí, že vůle lidu není hybnou silou politických procesů, ale naopak jejím výplodem (Schumpeter 2004: 269–281).

2.3.3. Schumpeterova teorie demokracie

Na základě výše zmíněné kritiky klasické doktríny demokracie se Schumpeter pokusil o definování alternativní teorie demokracie, která je realitě bližší a pravdivěji popisuje skutečnost. Klasická teorie demokracie považovala možnost voličů rozhodovat o politických otázkách za hlavní cíl demokratického zřízení, výběr zástupců do politických funkcí měl druhořadou roli. Schumpeter se rozhodl toto pořadí obrátit a výběr zástupců, kteří budou rozhodovat o politických otázkách, učinil prvotním cílem demokratického zřízení. Úkolem voličů tedy není rozhodovat o politických otázkách, nýbrž vytvořit vládu, která bude rozhodovat za ně. Jeho definice zní následovně: "demokratická metoda je takové institucionální zřízení, které umožňuje činit politická rozhodnutí a v němž jednotlivci získávají rozhodovací moc v konkurenčním zápase o voličův hlas" (Schumpeter 2004: 287). Schumpeter uvádí několik bodů, ve kterých představuje výhody vlastní teorie demokracie nad klasickou doktrínou demokracie:

Za prvé, Schumpeterova definice poskytuje účinné kritérium pro rozlišení demokratických vlád od nedemokratických. Klasická teorie v tomto ohledu narážela na úskalí, neboť obecné dobro i vůle lidu mohly být prosazovány

⁸ Schumpeter ve spojitosti s lidskou iracionalitou, která se od poloviny 18. století stala objektem zájmu mnohých psychologů a filozofů, zmiňuje Vilfreda Pareta, který se v souvislosti s problematikou elit věnoval především iracionální stránce lidské osobnosti a alogickému lidskému chování (Schumpeter 2000: 274–275).

i vládou nedemokratickou. Avšak prvek konkurence v Schumpeterově definici tento problém úspěšně řeší (Schumpeter 2004: 288).

Za druhé, Schumpeterova definice zohledňuje významnou roli vůdcovství. Klasická teorie dává moc do rukou veškerému lidu, čímž fenomén vůdcovství zcela opomíjí. Podle Schumpetera je kolektivní chování vybudováno na neodmyslitelné existenci vůdce, který ovlivňuje prakticky každý kolektivní čin, s výjimkou impulsivního jednání (Schumpeter 2004: 288).

Jako třetí bod Schumpeter zdůrazňuje, že jeho teorie nezanedbává existenci skupinového aktu vůle, pokud něco takového vůbec existuje. Žádný akt vůle jako takový se neprosadí samočinně, dokud jej nepřevezme do svých rukou politická osobnost a nevytvoří z něj politický faktor. V této fázi se z určitého skupinového zájmu pod taktovkou veřejného mínění a vlivu dalších dílčích zájmů stává skupinový akt vůle (Schumpeter 2004: 288–289).

Za čtvrté, je možné Schumpeterovu teorii zjednodušit na konkurenční boj o vedoucí pozici, ve kterém je všem umožněna participace v otevřené soutěži o hlasy ve svobodných volbách. Demokracie je podle Schumpetera „pro vedení konkurenčního zápasu podle všeho uznávanou metodou a volby jsou prakticky jedinou dostupnou možností jeho naplnění pro libovolně velká společenství“ (Schumpeter 2004: 289). Tyto kritéria popírají aplikaci různých nedemokratických metod vůdcovství a vylučují tak nastolení diktatur, vojenských převratů atd. (Schumpeter 2004: 289).

Za páté, Schumpeter na základě své teorie rozvádí vztah mezi demokracií a svobodou jedince. V žádném systému neexistuje absolutní svoboda jedince, stejně jako žádný systém neredukuje svobodu jedince na nulu. Vždy je to otázka míry. Vzhledem k tomu, že demokratické zřízení zaručuje svobodu účasti

v konkurenčním boji o vedoucí politickou pozici, znamená to rovněž do jisté míry i svobodu slova a tisku (Schumpeter 2004: 289–290).

V šestém bodě Schumpeter připomíná roli elektorátu v otázce vytvoření vlády a konstatuje, že je rovněž v moci voličů vládu odvolat. Tato možnost však nastává pouze v dobách voleb, kdy jsou političtí vůdci nebo parlamentní většiny znovuzvolení nebo naopak nezvoleni a nahrazeni novými jedinci. V ojedinělých případech dochází k impulsivnímu projevu nesouhlasu, který může vést ke svrnutí vlády nebo demisi premiéra atd. Jedná se však o výjimečné případy (Schumpeter 2004: 290).

V sedmém, posledním, bodě Schumpeter vyzdvihuje vhodnost většinového volebního systému nad proporčním, neboť proporční systém uvolňuje cestu řadě zvláštností, brání efektivitě rozhodování a neprosazuje většinové názory společnosti. „Uplatnění demokratického principu tu jednoduše znamená, že otěže vlády se chopí ti, kteří mají větší podporu než každý z konkurenčních jedinců nebo týmů" (Schumpeter 2004: 291). Obhájci klasické doktríny uznávají zastupitelskou demokracii jako nejbližší náhradu vlády lidu, která není technicky uskutečnitelná. Avšak fenomén většinového systému jim přináší jisté obtíže, neboť rozhodnutí většiny nikdy nebude jednoznačným odrazem vůle lidu. Vůle většiny se nebude nikdy shodovat s vůlí lidu. Tento problém se někteří teoretici snažili vyřešit návrhem proporčního systému, nicméně Schumpeter upřednostňuje v demokratickém zřízení většinový systém, ačkoli jej nepovažuje za ideální metodu (Schumpeter 2004: 290–291).

Schumpeter dále uvádí několik podmínek, jejichž splnění považuje za nezbytné pro úspěšné fungování demokratické metody. První podmínkou je vhodnost „lidského materiálu“ v politické sféře. Je nutné, aby existovalo dostatečné množství schopných a charakterních jedinců, kteří budou v konkurenčním boji soutěžit o hlasy voličů, neboť „demokracie si nevybírání

z celkové populace, ale z těch částí populace, které se zdají být pro politickou kariéru vhodné“ (Schumpeter 2004: 308). Zárukou schopných a kvalitních politiků je podle Schumpetera společenská vrstva, „která je sama výsledkem selektivního procesu a z níž se automaticky politici rekrutují“ (Schumpeter 2004: 308). Pokud není tato společenská vrstva nadměru exklusivní, ale ani příliš dostupná amatérům, a je popřípadě schopna absorbovat nové schopné členy, pak zásobuje politickou sféru jedinci zkušenými, způsobilými a profesionálními. Tato podmínka je pro úspěch demokratické metody podle Schumpetera velice důležitá. Druhou podmínkou je nepřiliš velké spektrum záležitostí a problémů v rukou politických aktérů. Sféra politického rozhodování by neměla být příliš široká, určité záležitosti by měly být ponechány specialistům a odborníkům. Rovněž není podle Schumpetera nutné, aby byl lid srozuměn s veškerými záležitostmi, kterými se političtí aktéři zabývají. Třetí podmínkou je existence dobře fungujícího byrokratického aparátu, který bude složen ze schopných, zkušených a loajálních jedinců. I zde je, stejně jako v otázce politických aktérů, důležitá vhodnost „lidského materiálu“. Za čtvrtou podmínku považuje Schumpeter něco, co označuje „demokratickou sebekontrolou“. V úspěšně fungujícím demokratickém zřízení musí občané vykazovat velkou míru dobrovolné podřízenosti. Politici a parlament by neměli mařit činnost vlády, opozice by měla zachovávat konkurenční boj v mezích jistých pravidel a voliči by neměli po zvolení svých zástupců zasahovat do politického rozhodování (Schumpeter: 2004: 308–312). „Voliči stojící mimo parlament musí respektovat dělbu práce mezi nimi a politiky, které volí“ (Schumpeter 2004: 312). Poslední podmínkou, kterou Schumpeter uvádí, je nezbytná tolerance k jiným názorům, která nikdy nemůže být absolutní, ale každému jedinci musí být umožněno vyjádření vlastního názoru (Schumpeter 2004: 313).

Demokracie byla v 19. století a na počátku 20. století svými obhájci vykládána jako soubor morálních hodnot nebo jako způsob života společnosti. Schumpeter ji chápe čistě jako metodu, jako způsob výběru a autorizace vlády

(Elliott 1994: 291). Demokratické zřízení pojímá jako uspořádání politických institucí. Jeho definice je procedurální, jelikož se v ní demokracie, oproti klasické doktríně, mění na metodu. Schumpeter rozvíjel své teze o demokracii a kapitalistickém vývoji v době, když žil ve Spojených státech, a jeho dílo lze částečně chápat jako analýzu soudobých demokratických tendencí (Medearis 1997: 820; Sartori 1993: 154).

Výše popsané znaky Schumpeterovy demokracie budou v následující části práce aplikovány na politickou praxi současné Botswany a zároveň bude zodpovězena výchozí otázka této práce, zda lze současnou Botswanu považovat za příklad Schumpeterova konceptu minimální demokracie a zda ji v některých aspektech nepřekonává. Na pozadí botswanské reality bude zkoumána především existence konkurenčního boje o vedoucí pozici v otevřené soutěži o hlasy, pravidelnost a charakter voleb, "lidský materiál" v politické sféře, svoboda tisku a slova a existence elity v botswanské společnosti.

3. Praktická část: Botswana

3.1. Botswana jako zázrak

Botswana je jedinečným příkladem fungující demokracie na africkém kontinentě. Je to jedna z mála zemí, která dokázala zavést fungující vícestranický systém v době, kdy řada zemí v regionu podléhala vojenským nebo jednostranickým režimům (Somolekae 1998: 4). Od roku 1966, kdy získala Botswana nezávislost, došlo ke třem změnám v prezidentském křesle, vždy v rámci ústavního práva, a každých pět let probíhají volby do Národního shromáždění. V tomto ohledu lze Botswanu pokládat za nejstarší a nejstabilnější africkou demokracii a mnoho statistických údajů a mezinárodních databází tuto skutečnost opravdu potvrzuje (Kaboyakgosi – Marata 2012: 2–3).

Ibrahimův index afrického vládnutí⁹ (IIAG), který na základě dílčích ukazatelů (bezpečnost a vláda práva; participace a lidská práva; udržitelná hospodářská příležitost; rozvoj společnosti) každoročně vyhodnocuje kvalitu a charakter vlád v jednotlivých afrických zemích, umístil v roce 2012 Botswanu na 3. místo. V oblasti bezpečnosti a dodržování principů právního státu Botswana podle IIAG překonává všechny ostatní africké země (The Mo Ibrahim Foundation 2012a). Index vnímání korupce¹⁰, sestavován organizací Transparency International, hodnotí jednotlivé země světa na základě míry zkorumpovanosti jejich veřejného sektoru. V roce 2012 byla Botswana zobrazena jako 30. země světa s nejméně zkorumpovaným veřejným sektorem. Je zajímavé podotknout, že Česká republika byla zařazena o 24 míst níže

⁹ Z anglického originálu The Ibrahim Index of African Governance. Ibrahimův index je nejrozsáhlejším souborem kvantitativních dat, který poskytuje každoroční zprávu o charakteru vlády v každé z afrických zemí. Od roku 2007 je vytvářen ve spolupráci s odborníky z mnoha afrických institucí a jeho cílem je poskytnout občanům, veřejným orgánům a dalším institucím informační rámec o charakteru vlády v jednotlivých zemích Afriky, a umožnit zhodnocení politických výsledků (The Mo Ibrahim Foundation 2012b).

¹⁰ Z anglického originálu Corruption Perceptions Index. Numerické ohodnocení jednotlivých zemí určuje vnímanou úroveň zkorumpovanosti veřejného sektoru na stupnici 0 až 100, kde 0 označuje nejvíce zkorumpovaný veřejný sektor a číslem 100 je označen veřejný sektor bez známek korupce. Index vytváří pořadí všech států světa dle jejich hodnocení vůči ostatním státům (Transparency International 2012).

(Transparency International 2012). Index demokracie¹¹, vytvářený společností Economist Intelligence Unit, v roce 2011 klasifikoval Botswanu jako defektní demokracii a zařadil ji z hlediska míry demokratičnosti na 33. místo ze 167 hodnocených zemí světa (Economist Intelligence Unit 2011: 4).

Botswana je rovněž zemí, která dodržuje lidská práva a zásady právního státu, a v centru jejího demokratického uspořádání stojí ústava, která je nejvyšším garantem základních a občanských svobod všech občanů (Mogae 2008). Významnou část svých příjmů využívá k pokrytí rozsáhlých sociálních výdajů. V tomto ohledu má Botswana jedny z největších výdajů na vzdělání na osobu a údaje o přístupu k vodním zdrojům, ke vzdělání a zdravotní péči jsou jedny z nejpříznivějších na africkém kontinentě. Botswanská vláda rovněž poskytuje HIV pozitivním osobám bezplatnou a univerzální léčbu antiretrovirálními léky (Kaboyakgosi – Marata 2012: 3). Na akademické půdě je svoboda obecně zachovávána a soudní instituce jsou všeobecně považovány za spravedlivé a oproštěné od přímého politického vměšování (Freedom House 2012). Botswana je (spolu s Mauritiem) pravidelně charakterizována v rámci afrického prostředí jako výjimečná a jako místo, kde došlo k úspěšnému upevnění demokratických principů. Drtivá většina odborné literatury vykresluje botswanskou vládu ve velmi pozitivním měřítku. Abychom ovšem získali relevantnější hodnocení botswanské demokratičnosti, je nutné proniknout hlouběji do politických dějin Botswany a zaměřit se na fungování jejích institucí (Good – Taylor 2008: 752).

Není pochyb o tom, že je Botswana demokratickou zemí. Nicméně otázkou zůstává hloubka a kvalita botswanské demokracie (Kaboyakgosi – Marata 2012: 3). Při bližším zkoumání můžeme nalézt mnoho aspektů botswanského politického režimu, které podkopávají obraz Botswany jako

¹¹ Z anglického originálu Democracy Index. Poprvé byl Index demokracie vypracován v září 2006 a následně vydán v The Economist's The World v roce 2007. Další zhodnocení demokratičnosti států proběhla v letech 2008, 2010 a 2011 (Economist Intelligence Unit 2011: 1).

„afrického zázraku“. Kenneth Good a Ian Taylor (2008: 758–759) poukazují především na silnou koncentraci moci v rukou botswanského prezidenta, významnou dominanci jedné strany a velmi slabou participaci oprávněných voličů na veřejném životě.

Zřetelným trendem je v posledních letech rostoucí omezování občanských svobod jako je svoboda tisku a slova, a sílící netolerance vůči nesouhlasným názorům s činností současného politického vedení. Objevují se postřehy, že je botswanský politický režim založen na svrchované moci jednoho muže a loajalita k vládci je odvozena čistě z kombinace strachu a systému odměn pro jeho stoupence (Botlhomilwe et al. 2011: 332). Podle Gooda a Taylora je botswanská demokracie ve své podstatě velmi mělká a označují ji jako tzv. minimální demokracii (Good – Taylor 2008: 759). Cílem této části práce je představit současnou politickou praxi Botswany na pozadí konceptu minimální demokracie.

3.2. Historie Botswany a instituce *kgotla*

Dříve než se v oblasti dnešní Botswany usadili Tswanové, obývalo toto nejpočetnější botswanské etnikum transvaalskou krajinu. V důsledku sucha ji však kolem roku 1600 museli opustit a vydali se na severozápad s vidinou úrodnější oblasti. V jihovýchodní části pouště Kalahari kolem roku 1700 založili kmenový stát Ngwaketse, a v severozápadní části pak kmenový stát Ngwato. V polovině 18. století se již na území dnešní Botswany rozkládaly vojensky i organizačně silné kmenové útvary. Došlo rovněž k poměrně znatelnému rozvrstvení tswanské společnosti do jednotlivých sociálních skupin. Nejnižší postavenou sociální třídou tvořili obyvatelé tswanského původu, kteří představovali nejchudší a neprivilegovanou část společnosti. Střední sociální třídu utvářeli "plebejci", neboli tswanští obyvatelé nevznešeného původu. Nejvyšší postavení ve společnosti zastávala tswanská aristokracie v čele s náčelníkem, který byl přirozeně nejbohatším a nejvlivnějším mužem v kmenovém společenství (Piknerová 2009: 16–17).

Protože Tswanové nechápali Boha v abstraktním pojetí, byl tento fenomén jistým způsobem propojen s osobou náčelníka. Předci kmenového náčelníka byli nejvýše postavení příslušníci kmene, pročež náčelník byl nejmocnějším a nejvlivnějším člověkem, který zároveň disponoval i magickými schopnostmi. Veškerá náboženská i reálná politická moc byla podřízena tswanskému státu. Neexistovala žádná paralelní náboženská instituce, která by mu konkurovala. Tswanské státní náboženství definovalo morální zásady v sociálním a politickém kontextu, každý politický konflikt mezi vládoucí elitou byl tudíž považován za projev absolutního zla. Tswanské státní subjekty byly schopné přeměnit náboženskou moc v politický kodex, který měl určitým způsobem udržovat kázeň mezi vládoucí elitou i samotnou tswanskou populací (Maundeni 2002: 109–110). Státnímu dohledu bylo podřízeno rovněž hospodářství, v jehož centru stál zejména chov skotu. Vládoucí elita velmi rychle rozpoznala, že prosperující ekonomika s politickou stabilní scénou jsou vzájemně provázané, proto udržovali hospodářství pod přísnými pravidly ve státních otěžích (Maundeni 2002: 116–117). Náčelníci kontrolovali všechny hospodářské zdroje (především pozemky, pracovní sílu a dobytek) a na prosperující ekonomice pak individuálně velmi bohatli (Good 1992: 69).

Zcela unikátní domorodou formou obecního shromáždění byla v tswanské společnosti *kgotla* (Good 1992: 70). Tato instituce byla určitým společenským prostředkem k diskuzi a sloužila jako sociální kontrola jednání kmenového náčelníka (Bauer – Taylor 2005: 84). V případě důležitých rozhodnutí zde přednesl náčelník své stanovisko a vyslechl si reakci veřejnosti. Někteří z moderních západních akademiků odkazují na tuto instituci jako na tradiční parlament (Holm cit. dle Somolekae 1998: 5). *Kgotla* měla poradní funkci a jejího průběhu se mohli účastnit pouze dospělí tswanští muži (Bauer – Taylor 2005: 84; Good 1992: 70). Každý účastník měl právo svobodně vyjádřit svůj názor, a to i k záležitostem, o kterých již bylo dříve rozhodnuto. Tato forma lidového shromáždění sloužila zejména jako veřejné fórum, jako prostor pro

vyjádření stížností a získání lidového konsenzu v politických otázkách (du Toit 1995: 78). Výrazem *kgotla se*, vedle označení budovy, ve které shromáždění probíhalo, později začala označovat i diskuze jako taková a tento fenomén se stal nezastupitelným prvkem v botswanské politické tradici (Piknerová 2009: 17).

V průběhu 30. let 19. století vyvrcholila búrská nespokojenost s britskou správou na území dnešní Jihoafrické republiky a v důsledku těchto rozepří se búrští osadníci rozhodli hledat jinou úrodnou oblast. Během jejich putování do jihoafrického vnitrozemí docházelo k častým střetům s domorodými kmeny a mnoho búrských osadníků bylo pobito. Některé menší skupiny Búrů byly povražděny a mnoho dalších zemřelo v důsledku malárie (Hulec 1997: 115–119). Búrské výboje donutily tswanské kmenové státy ke spolupráci a roku 1852 došlo v bitvě u Dimawe k výrazné búrské porážce (Ramsay 2011). Významnou existenční hrozbu pro tswanské státy zároveň představovaly sousední domorodé kmeny, a to zejména Zuluové. Za účelem efektivnější obrany se tswanské kmenové státy spojovaly a utvářely větší a silnější státní útvary (Hulec 1997: 107–108).

V první polovině 19. století se začaly na území dnešní Botswany objevovat křesťanské misie. Pro tswanské náčelníky byl však přitažlivější technologický pokrok, který s sebou misie přinášely, než samotné křesťanství. Misionáři dokázali obstarávat a opravovat zbraně a školili místní ve stavbě vodních nádrží. Tswanský náčelník Sechele z kwenského kmene konvertoval ke křesťanství v roce 1848, aby si zajistil britskou spolupráci a ochranu proti útokům Búrů (Chirenje 1976: 404–406). Pro dobré vztahy s britskými zástupci a silnou podporu křesťanství byl rovněž znám významný náčelník Khama III. z ngwatského kmene, který ovládal převážnou část tswanských obchodních kontaktů (Parsons 1975: 383; Parsons 1999). Ve druhé polovině 19. století eskalovaly rozepře se sousedními domorodými kmeny a tswanští náčelníci, v čele s Khamou III., kteří se obávali búrských útoků z východu a německé

rozpínavosti ze západu, hledali ve spolupráci s Velkou Británií ochranu (du Toit 1995: 79).

Již počátkem 80. let 19. století byl mezi tswanskými kmeny a britskou správou vytvořen neformální protektorátní vztah, který byl roku 1885 formalizován deklarací Bečuánského protektorátu (du Toit 1995: 79). Vytvoření protektorátu bylo částečně výsledkem dlouhodobého působení misí v tswanských kmenových státech (Dachs 1972: 656). V této době již všichni tswanští náčelníci konvertovali ke křesťanství a misionáře přijali za své poradce. Tswanské státy převzaly křesťanskou víru jako státní náboženství a křesťanské tradice včlenily do státních předpisů. V nově zřízeném protektorátu vznikaly instituce, které zachovávaly tswanské tradice a navazovaly na dosud existující tswanská správní tělesa, včetně *kgotly* (Maundeni 2002: 120–121).

Protože se v Bečuánském protektorátu usadilo méně evropských osadníků než v Jihoafrické republice, Namibii či Zimbabwe, byl kladen výrazně menší nátlak na koloniální správu, aby na úkor domorodců prosazovala vlastní zájmy. Rasismus rovněž nebyl tak radikálně institucionalizován jako v ostatních koloniích a koloniální vláda ponechala většinu administrativních pravomocí v rukou kmenových náčelníků. Tradiční mocenské uspořádání nebylo příchodem Britů téměř nikterak narušeno a náčelníci si uchovali většinu svých kompetencí, které mohli uplatňovat ve prospěch domorodých obyvatel. Koloniální vláda spravovala záležitosti evropských obyvatel, zatímco kmenové elity regulovaly záležitosti domorodého obyvatelstva bez větších vnějších zásahů. Mnoho akademiků proto hovoří v souvislosti s Bečuánským protektorátem o ustanovení tzv. paralelní správy (Keulder cit. dle Bauer – Taylor 2005: 86). Cílem tohoto systému bylo poskytnout místním elitám co největší svobodu v uplatňování jejich kompetencí. S rostoucím počtem evropských osadníků ovšem přišla výrazná změna a roku 1891 byly vytvořeny základy administrativního rámce protektorátu. Roku 1896 byl vytvořen soudní systém na principu právní duality,

ve kterém zvykové právo tswanských kmenů a psané právo koloniální správy představovaly dva právní systémy, a zároveň dva odlišné mechanismy sociální kontroly. Paralelní správa byla v roce 1920 ještě silněji institucionalizována vytvořením Africké a Evropské poradní rady (du Toit 1995: 81–83), které měly rozhodovat výhradně o záležitostech příslušné skupiny (Piknerová 2009: 38).

V roce 1951 byla vytvořena jedna sjednocená Evropsko–africká poradní rada jako zárodek botswanského parlamentního systému. Tato rada byla proporčně sestavena z 8 bělochů, 8 Afričanů a 4 zástupců britské vlády (Klíma 2012: 383). Zformování této instituce však zůstávalo nedostačující, neboť se jednalo o orgán s výlučně poradními kompetencemi. Nadále tedy pokračovaly debaty o vytvoření zákonodárného orgánu (Proctor 1968: 60). Na konci 50. let došlo k zformování první politické strany pod názvem Bečuánská federální strana (*Bechuanaland Federal Party/BFP*), která apelovala na silnější zastoupení domorodého obyvatelstva v nově vznikajícím legislativním orgánu, usilovala o omezení vlivu kmenových náčelníků a podporovala vznik stranického systému. Tato strana v důsledku nevýrazné podpory brzy zanikla (Polhemus 1983: 397–399).

Roku 1960 byla vytvořena Bečuánská lidová strana¹² (*Bechuanaland People's Party/BPP*), částečně zformována z řad aktivistů proti jihoafrickému apartheidu¹³ (Parsons 1999; Somolekae 2005: 8). Strana se vyznačovala ostrou antikoloniální rétorikou a požadovala okamžité vyhlášení nezávislosti. Program BPP se nesetkal s přílišnou popularitou mezi náčelníky a evropskými osadníky, neboť strana apelovala na zrušení náčelnictví a vyzývala k ukončení bělošské nadvlády. V reakci na radikální politiku BPP byla umírněnějšími aktivisty, v čele se Seretsem Khamou a Quettem Masirem, zformována roku 1962 Bečuánská

¹² Po vyhlášení nezávislosti došlo k přejmenování na Botswanskou lidovou stranu (*Botswana People's Party/BPP*) (Polhemus 1983: 399).

¹³ Po sharpevillském masakru, který se udál v březnu 1960, a v jehož důsledku zemřelo 69 lidí, došlo k zákazu činnosti Panafrického kongresu (*Pan-Africanist Congress/PAN*) a Afrického národního kongresu (*African National Congress/ANC*). V důsledku těchto událostí emigrovalo do Bečuánska zhruba 1400 Jihoafríčanů, především odpůrců apartheidu (BBC 2013; Somolekae 2005: 8).

demokratická strana¹⁴ (*Bechuanaland Democratic Party/BDP*) (Somolekae 2005: 9). Seretse Khama se měl po svém návratu z britské univerzity stát náčelníkem bamangwatského kmene, nicméně v důsledku jeho sňatku s běloškou mu byla tato funkce odeprána. Bamangwatský lid byl tímto krokem rozhořčen a výrazně podpořil Khamovu nově vznikající politickou stranu. Protože byl Khama zbaven veškerých povinností spojených s postavením náčelníka, mohl se stát skutečným národním vůdcem. Jeho umírněnější politika byla pro koloniální správu přitažlivější než radikální program BPP a díky Khamově angažovanosti v odvětví chovu dobytka měla BDP podporu i ze strany farmářů. BDP se ve svém programu snažila o propojení modernizace s tradicemi a dokázala zaujmout vzdělané elity i lokální kmenové vůdce (Bauer – Taylor 2005: 87; Polhemus 1983: 401).

V prosinci roku 1960 byla přijata první ústava Bečuánského protektorátu, na jejímž základě byla zformována Výkonná rada, Africká rada s výhradně poradními kompetencemi a Zákonodárna rada, která byla proporčně složena z 10 zástupců afrického obyvatelstva, 10 zástupců evropských osadníků, 10 koloniálních úředníků a 1 zástupce asijské populace (Polhemus 1983: 399; Proctor 1968: 60). Výkonná rada, která představovala bečuánskou vládu, byla tvořena 2 bělochy a 2 černochoy (Klíma 2012: 383). Africká rada byla určitým diskusním fórem, kde mohli zástupci vlády konzultovat svá rozhodnutí s kmenovými náčelníky (Proctor 1968: 60). V roce 1964 došlo k výrazné reorganizaci náčelnického systému. Dosud spadaly kompetence rozhodování v záležitostech daného kmene do rukou náčelníka, nicméně reforma přinesla rozdělení Bečuánska na obvody v čele s radou, do které byli zástupci vybíráni ve volbách, nehledě na jejich etnickou příslušnost. Členové rady tedy reprezentovali všechny obyvatele daného obvodu, nikoli pouze svůj kmen (Piknerová 2009: 47).

¹⁴ Po vyhlášení nezávislosti přejmenována na Botswanskou demokratickou stranu (*Botswana Democratic Party/BDP*) (Polhemus 1983: 401).

Po rozsáhlém debatování o nové podobě bečuánské ústavy v letech 1963–1964 byl tento dokument v březnu 1965 definitivně schválen (Polhemus 1983: 399). Na jeho základě byla zřízena dolní parlamentní komora, čili Národní shromáždění, které bylo tvořeno 31 poslanci volených na 5 let, a horní parlamentní komoru s výhradně poradními kompetencemi, čili Sbor náčelníků, který byl tvořen 8 náčelníky nejvýznamnějších kmenů a 4 dalšími členy, které si náčelníci sami zvolili (du Toit 1995: 93–94; Munger 1965: 33; Somolekae 2005: 10). V prvních volbách do Národního shromáždění, které proběhly v březnu roku 1965, zvítězila drtivou silou BDP, která získala 28 z 31 křesel. Zbylé 3 mandáty získala BPP (Somolekae 2005: 9–10). Po získání takové většiny hlasů mohla BDP uchopit moc individuálně do svých rukou a uplatňovat nedemokratické principy, ale díky pragmatičnosti Seretse Khamy, který se po volbách stal prvním premiérem, k tomu nedošlo a první volby se tak staly počátkem volné politické soutěže (Piknerová 2009: 49). Krátce po volbách došlo k zformování levicově orientované politické strany Botswanské národní fronty (*Botswana National Front/BNF*), která se posléze stala nejvýraznější opoziční stranou (Polhemus 1983: 401; Somolekae 2005: 9–10). Bečuánský protektorát získal 30. září 1966 nezávislost pod názvem Republika Botswana a prvním prezidentem se stal Seretse Khama (CIA 2013; Parsons 1999). Khama předložil novou ústavu, která se stala součástí nezávislosti, ve které je nutno vyzdvihnout dvě změny: sloučení funkce premiéra s funkcí prezidenta a navýšení počtu členů Sboru náčelníků z 12 na 15 (Piknerová 2009: 50). Roku 1966 se stala Botswana členem OSN (UN 2013).

Protože v botswanské společnosti převažovali Tswanové, měl nově vzniklý stát obrovskou výhodu etnické homogenity vůči sousedním multietnickým státům. Státní orgány, které byly doposud situované v Mafekingu, byly přesunuty do nového hlavního města Gaborone (Klíma 2012: 383). Po vyhlášení nezávislosti byla Botswana klasifikována jako jedna z nejchudších zemí světa. Její ekonomika byla postavena na vývozu hovězího masa, zejména

do Velké Británie a do jihoafrického regionu (Tsie 1996: 599). Poučena z chyb sousedních zemí přijímala botswanská vláda v rámci státního rozvoje doporučení zahraničních expertů a velkou část svých příjmů investovala do veřejného sektoru (Piknerová 2009: 51–52). Až do roku 1977 bylo hovězí maso nejdůležitějším vývozním produktem Botswany. Objevení diamantových ložisek na počátku 70. let však zcela proměnilo ekonomický status Botswany a od roku 1977 se staly diamanty nejvýznamnějším vývozním artiklem. Obchod s touto nerostnou surovinou odstartoval prudký ekonomický růst, každoročně zhruba o 12 % (Tsie 1996: 599–600).

V roce 1977 byla vytvořena Botswanské ozbrojené síly (*Botswana Defence Force/BDF*), které v rámci národní bezpečnosti nahrazovaly dosavadní policejní jednotky, jejichž síla se v rostoucích pohraničních tenzích¹⁵ projevovala jako nedostačující (Government of Botswana 2013a). Botswana byla silně ekonomicky závislá na Jihoafrické republice, zejména v oblasti exportu svých surovin do jihoafrických přístavů. Roku 1980 založila s frontovými zeměmi¹⁶ Jihoafrickou rozvojovou koordinační konferenci (*Southern African Development Co-ordination Conference/SADCC*), která členské země spojovala ve snaze uvolnit ekonomickou závislost na Jihoafrické republice a v boji proti jihoafrickému apartheidu (Gibb 1987: 398–402). V roce 1980 zemřel první botswanský prezident Khama a na jeho místo nastoupil dosavadní viceprezident Quett Masire, který investoval velkou část příjmů z diamantů do boje se suchem. Bezpečnostní stránka Botswany byla ohrožena destabilizačními tendencemi v namibijském Capriviho pruhu, válkou v Angole a činnostmi JAR proti Africkému národnímu kongresu. Roku 1987 proběhlo v Botswaně první referendum, na jehož základě byl zřízen úřad dohlížející na regulérnost voleb. V 90. letech se politická atmosféra v regionu jižní Afriky proměnila s ukončením

¹⁵ Pohraniční napětí bylo citelné především s Rhodesií (dnešním Zimbabwe) a Jihoafrickou republikou (Government of Botswana 2013a).

¹⁶ Jednalo se o země: Angola, Botswana, Mosambik, Tanzanie, Zambie a Zimbabwe. Protože byla jihoafrická ekonomika silnější než všechny ekonomiky frontových států dohromady, snažily se tyto země otupit jihoafrickou ekonomickou dominanci v regionu a zároveň uvolnit transportní závislost na jihoafrických přístavech, zejména Durbanu, East Londonu a Port Elizabethu (Gibb 1987: 398–402).

jíhoafrického apartheidu a nezávislosti Namibie. V roce 1992 rezignoval na svůj post viceprezident Peter Mmusi z důvodu korupčního obvinění a v následných volbách v roce 1994 zaznamenala BDP, i přes vítězství, značnou ztrátu hlasů vůči BNF. Navrácení několika politiků, kteří byli dříve obviněni z korupce, do vlády se setkala se silnou vlnou protestů obyvatelstva (Klíma 2012: 467–468). Pro zklidnění situace následovalo roku 1997 referendum, ve kterém veřejnost rozhodla o snížení aktivního volebního práva z 21 let na 18 let, o vytvoření nezávislé volební komise a o redukci počtu prezidentských volebních období na maximálně dvě (Piknerová 2009: 68).

BNF se stávala stále silnější opoziční stranou a její volební základna rychle rostla. Někteří ji shledávali jako vítěze příštích voleb v roce 1999. V roce 1998 však došlo k názorové rozepři uvnitř strany, která vyvrcholila formálním rozpadem strany a vznikem nové Botswanské kongresové strany (*Botswana Congress Party/BCP*). 11 z 13 poslanců BNF přešli do nově vzniklé BCP (Somolekae 1998: 8). V dubnu 1998 rezignoval na svůj post prezident Masire a na jeho místo nastoupil dosavadní viceprezident Festus Mogae (Parsons 1999). O rok později BDP opět zvítězila ve volbách a v Národním shromáždění získala 33 křesel ze 40 (Somolekae 2005: 10). Mogaeovým viceprezidentem se stal v roce 1999 Ian Khama, který jej v roce 2008 po Mogaeově rezignaci nahradil ve funkci prezidenta Botswany (Government of Botswana 2013b; BBC 2012).

3.3. Politický systém Botswany

Botswanský politický a ekonomický rozvoj byl výrazně ovlivněn její historií a kulturou (Orenstein 2009: 1). Tswanská společnost byla ryze nemilitantně založená a upřednostňovala diskuzi před bojem, např. instituce *kgotla* nesla velmi výrazné demokratické prvky. Tswanové dokázali zachovat kulturní tradice v nově vzniklých institucích a veškerou státní moc centralizovali v exekutivní složce. Kmenovým státům se podařilo bez velkých změn vstřebat příchod křesťanství i vznik protektorátu, a využít tyto události ve svůj prospěch.

Tím, že se v nově utvořených orgánech objevily dosavadní vládnoucí elity, došlo k zachování tswanských tradic, které stejně jako před příchodem Britů fungovaly efektivně i nyní (Maundeni 2002: 109–121). Tswanské etnikum dnes tvoří více než tři čtvrtiny botswanské populace (CIA 2013).

Tswanská tradice centralizace moci v osobě náčelníka, který byl obklopen disciplinovanými lidmi, se promítla do návrhu botswanské ústavy (Maundeni 2002: 123–124). Tento dokument byl schválen 30. září 1966 a je tvořen 9 kapitolami. V první kapitole je Botswana definována jako suverénní republika. V druhé kapitole jsou vymezeny základní lidská práva a svobody, především nutno zmínit právo na život, právo na osobní svobodu, právo na svobodu slova, právo na svobodné sdružování, garanci svobody náboženství a ochranu před diskriminací jakéhokoli charakteru. Třetí kapitola ústavy definuje principy občanství. Čtvrtá kapitola vymezuje pravomoci a funkce výkonné moci, tedy prezidenta, viceprezidenta a kabinetu. Pátá kapitola definuje moc zákonodárnou. V několika částech vymezuje složení a pravomoci Národního shromáždění a Sboru náčelníků, rovněž stanovuje podmínky svolání a rozpuštění Národního shromáždění a průběhu jeho jednání. Šestá kapitola je věnována moci soudní, tedy Nejvyššímu soudu, Odvolacímu soudu a justiční komisi. Sedmá kapitola vymezuje veřejnou správu a osmá kapitola je zasvěcena státním financím. Devátá, tedy poslední kapitola je věnována závěrečným ustanovením (Ústava Botswany 1966).

Za hlavního vykonavatele exekutivní moci určuje botswanská ústava prezidenta, který je hlavou státu a zároveň předsedou vlády. V botswanském systému tedy dochází ke splynutí dvou exekutivních funkcí, prezidenta a premiéra. Hlava státu je volena nepřímou volbou, tudíž botswanským parlamentem, na období 5 let. Prezidentem může být volena pouze osoba botswanské státní příslušnosti, starší 30 let, která je zároveň členem Národního shromáždění, čímž dochází k výrazné interakci mezi zákonodárnou a výkonnou

moci (Piknerová 2008: 147). Do relativně nedávné doby nebylo nijak omezeno, kolikrát mohl být prezident opětovně zvolen do svého úřadu. V roce 1999¹⁷ byl však počet možných, po sobě jdoucích, funkčních období omezen na maximálně 2. Opoziční strana BNF se pokoušela prosadit návrh přímé volby prezidenta, nicméně BDP tento návrh nepodpořila (Dale – Sebudubudu 2006: 159). Prezident má právo rozpustit parlament, jmenovat a odvolávat viceprezidenta, ministry a jejich asistenty, právo udělovat milosti a podepisovat mezinárodní smlouvy. Rovněž disponuje právem vyhlásit válku (Embassy of France in Gaborone 2010), neboť je současně velitelem botswanské armády (Ústava Botswany 1966: čl. 48). Viceprezidentem se může stát osoba botswanské státní příslušnosti, která je zároveň členem Národního shromáždění (Ústava Botswany 1966: čl. 39). Viceprezident je hlavním asistentem prezidenta v oblasti výkonu jeho exekutivních pravomocí a zodpovídá za činnost takového rezortu vlády, který mu prezident přidělí (Ústava Botswany 1966: čl. 49). Druhým orgánem exekutivní moci je kabinet, který je tvořen prezidentem, viceprezidentem a ministry, kteří musí být rovněž současně členy Národního shromáždění (Piknerová 2008: 148). Jednotliví ministři jsou za svůj přidělený rezort odpovědni Národnímu shromáždění i prezidentovi, který by měl svá rozhodnutí dle ústavy konzultovat s členy kabinetu (Ústava Botswany 1966: čl. 50). Institucí, která zajišťuje efektivní fungování kabinetu, je úřad vlády s tajemníkem v čele (Piknerová 2008: 148).

Velice podstatným orgánem je v botswanském systému úřad státního žalobce (Piknerová 2008: 149), jehož funkce spočívá v odborném právnickém poradenství všem členům vlády. Z výkonu své funkce není státní žalobce odpovědný žádné jiné osobě či orgánu (Ústava Botswany 1966: čl. 51). Zároveň musí být státní žalobce členem Národního shromáždění (Ústava Botswany 1966: čl. 58).

¹⁷ Na základě referenda, které proběhlo v roce 1997 (Piknerová 2009: 68).

Zákonodárnou moc nese na celostátní úrovni jednokomorový parlament, tedy Národní shromáždění, a prezident Botswany, v jehož osobě dochází k prolnutí zákonodárné i exekutivní moci. Na lokální úrovni zastupují legislativní moc zákonodárné sbory, které jsou určitým komunikačním kanálem mezi centrální vládou a veřejností. Národní shromáždění je tvořeno 57 poslanci, kteří jsou do své funkce voleni přímo na pětileté období. Dalšími členy Národního shromáždění jsou 4 poslanci, jmenováni¹⁸ prezidentem, a státní žalobce a botswanský prezident. V konečné verzi je tedy Národní shromáždění tvořeno 63 členy. Činnost parlamentu je řízena předsedou a místopředsedou, kteří jsou voleni členy parlamentu (Piknerová 2008: 149–150). Předsedou parlamentu nesmí být zvolen prezident, viceprezident, ministr ani jeho asistent, zároveň tuto funkci může však zastávat i osoba, která není členem Národního shromáždění (Ústava Botswany 1966: čl. 59). Zvoleni do Národního shromáždění mohou být svéprávní jedinci s botswanským občanstvím, starší 18 let, kteří rozumí anglickému jazyku na takové úrovni, aby se mohli plně účastnit jednání parlamentu (Ústava Botswany 1966: čl. 61). Naopak pasivním volebním právem nedisponují osoby nesvéprávné, osoby shledány duševně nemocné, či osoby odsouzené za trestný čin na dobu přesahující 6 měsíců. Rovněž je toto právo odepřeno členům Sboru náčelníků a státním úředníkům (Ústava Botswany 1966: čl. 62).

Zákonodárná moc na lokální úrovni, v podobě okresních a obecních rad, je nejdůležitějším elementem botswanské demokracie. Zástupci do těchto orgánů jsou voleni každých 5 let v rámci voleb do Národního shromáždění. Do pravomocí těchto orgánů patří např. výběr daní a poplatků, zdravotnictví nebo školství prvního stupně. Na základě několika zákonů o místní samosprávě bylo vytvořeno 10 obvodů, 2 městské rady, 3 obecní rady a 1 okres, které utváří lokální úroveň legislativní moci (Piknerová 2008: 156–157).

¹⁸ Do této funkce jsou většinou jmenováni bývalí neúspěšní kandidáty BDP, na jejichž činnosti v parlamentu je velmi patrná spolupráce s prezidentem (Piknerová 2008: 149–150).

Specifickou botswanskou institucí je Sbor náčelníků, který je odkazem na tradiční tswanskou kulturu. Celkem je tvořen 15 členy (Piknerová 2008: 150), z čehož 8 členů představují nejvyšší zástupci nejvlivnějších tswanských kmenů: Bakgatla, Bakwena, Bamalete, Bamangwato, Bangwaketse, Barolong, Batawana a Batlokwa (Ústava Botswany 1966: čl. 78). Další 4 členové jsou voleni na základě 4 ústavou definovaných okresů: Chobe, Francistown, Ghanzi a Kgalagadi. Zbylé 3 členy, kteří se alespoň v posledních 5 letech aktivně politicky neangažovali, volí samotní členové Sboru náčelníků (Ústava Botswany 1966: čl. 79). Každých 5 let probíhají nové volby na posty těchto 7 volených členů, v návaznosti na parlamentní volby. 8 zástupců tswanských kmenů si ponechává funkci po celou dobu své reprezentace jednoho z kmenů (Embassy of France in Gaborone 2010). Hlavním úkolem této instituce je předejít etnickým sporům, jenž by mohly v důsledku kmenové rozmanitosti vzniknout, a zajistit názorovou shodu ve společnosti. Nutné je ovšem podotknout, že Botswana je relativně homogenní společnost vzhledem k ostatním africkým zemím, a dosáhnout konsenzu je tudíž výrazně snazší. Sbor náčelníků má pouze poradní funkci a postrádá jakoukoli zákonodárnou pravomoc (Piknerová 2008: 151).

V botswanské jurisdikci došlo k zachování dvojího právního systému. Tento systém je tvořen moderními oficiálními soudy a tradičními soudy, které jsou založeny na zvykovém právu a jsou v podřízené pozici vůči psanému právu moderních soudů. Ve většině případů jsou spory nejprve řešeny na úrovni lokálních tradičních soudů, v jejichž čele stojí místní náčelník. U těchto soudů nemají obžalování právo na právního zástupce. Pokud není spor vyřešen na úrovni tradičního práva, je předložen oficiálnímu soudu (Bauer – Taylor 2005: 89–90). Na vrcholu jurisdikční struktury stojí Nejvyšší soud, který má neomezenou pravomoc v projednávání a rozhodování v rámci občanských a trestních řízení (Ústava Botswany 1966: čl. 95). Dle ústavy jsou soudci Nejvyššího soudu jmenováni prezidentem (Ústava Botswany 1966: čl. 96). Součástí jurisdikce je rovněž Odvolací soud a trestní soudy, představující nejnižší

úroveň botswanské oficiální jurisdikce. Institucí, která funguje na principu zvykového práva, je *kgotla*. Úkolem tohoto uskupení dospělých mužů je kontrolovat rozhodnutí místních elit, aby nedocházelo k excentričnostem. Díky relativní homogenosti botswanské společnosti je však poměrně často dosahováno konsenzu mezi elitou a veřejností (Piknerová 2008: 156).

3.4. Politická praxe současné Botswany

Botswana je považována za africký demokratický zázrak, neboť se jí podařilo od roku 1966 zachovat parlamentní demokratický systém s všeobecným volebním právem a mocí rozdělenou na zákonodárnou, výkonnou a soudní sféru. Charakteristický je rovněž fungující pluralitní systém. Každých 5 let probíhají volby, které jsou všeobecně shledávány jako svobodné a spravedlivé. Lidská práva, svoboda slova, právo se shromažďovat a rovnost před zákonem, které jsou garantovány v botswanské ústavě, jsou státem relativně dodržované (Somoleake 1998: 7). Vláda velmi pragmaticky investovala své zdroje do vzdělání, infrastruktury a lidského rozvoje a v průběhu posledních 40 let dosáhla Botswana jednoho z nejvyšších ekonomických růstů na světě (Orenstein 2009: 1–2). V roce 2012 činilo HDP na jednoho obyvatele 16 800 dolarů, což řadí Botswanu mezi středně bohaté země (CIA 2012b). Roční růst HDP se pohyboval v roce 2011 kolem 5,7 % (The World Bank 2011). V současné době se ovšem Botswana potýká s velmi rozsáhlým výskytem nákazy viru HIV/AIDS, který způsobuje jisté destabilizační tendence jak v ekonomické, tak v sociální oblasti. Zhruba 300 000 dospělých, resp. jedna čtvrtina populace starší 15 let, je nakaženo HIV virem, což oslabuje ekonomický růst v důsledku nedostatku kvalifikovaných pracovníků. Rodiny jsou zasaženy vysokými náklady na léčbu a ztrátou příjmů, které nemocní jedinci dříve obstarávali (AVERT 2013).

Na akademické půdě se rovněž rozmáhá přesvědčení, že je v osobě botswanského prezidenta koncentrováno příliš mnoho pravomocí. Jedním z kritérií fungující demokracie je dominance legislativní sféry, to však neplatí

v případě Botswany. Naopak, podle ústavních expertů je prezident doslova oprávněn k jakémukoli jednání (Good – Taylor 2007: 276). Protože jej např. ústava zmocňuje k rozpuštění parlamentu, pokud to bude pokládat za vhodné (Botlhomilwe et al. 2011: 333), vyhrožoval tímto krokem v prosinci 1996 tehdejšímu parlamentu prezident Masire. Roku 2004 tak učinil, dokonce dvakrát, bývalý prezident Mogae, který o rok později prohlásil, že odmítá akceptovat taková rozhodnutí Odvolacího soudu, se kterými nebude souhlasit (Good – Taylor 2007: 276).

Ústava poskytuje hlavě státu naprostou imunitu v rámci občanských i trestních řízení, neboť dle článku č. 41 botswanské ústavy má prezident po dobu výkonu své funkce naprostou právní ochranu v případě trestního stíhání za činnosti v soukromí i v oficiální politické sféře (Ústava Botswany 1966: čl. 41). Zahájit soudní řízení proti prezidentovu jednání by tedy bylo zcela bezpředmětné. Většina politiků se v tomto systému zdráhá vystupovat proti úřadujícímu prezidentovi, který disponuje rozsáhlými pravomocemi, včetně jmenování členů kabinetu, členů diplomatického sboru a separátního jmenování 4 členů parlamentu. Rozsáhlé škály pravomocí velmi ambiciózně využívá současný botswanský prezident Ian Khama¹⁹, který svým jednáním vyvolává, především mezi zákonodárci, vlny strachu a nedůvěry (Botlhomilwe et al. 2011: 334–336). V roce 2008 rezignoval po 10 letech prezident Festus Mogae a Khama jako viceprezident automaticky nastoupil do prezidentského křesla. O rok později zvítězila jeho strana BDP v parlamentních volbách a zajistila mu tak další pětileté období ve funkci prezidenta Botswany (BBC 2012). Od té doby využívá svých kompetencí ve výjimečné míře a jeho rozhodnutí často vycházejí z jeho osobního přesvědčení. Khama roku 2008 prosadil zkrácení otevírací doby v obchodech s alkoholem a zavedl třicetiprocentní daň na prodej alkoholu. Toto jednání bylo zjevně podníceno jeho odporem k alkoholu. Prezident si však neuvědomoval, jaké následky mohou tato opatření mít např. na zaměstnanost

¹⁹ Ian Khama je synem prvního botswanského prezidenta Seretse Khamy (BBC 2012).

v pivovarech nebo v zábavním průmyslu, či na soukromé životy občanů (Good 2009: 320–321).

Fungující demokracie je dle Khamy založena na disciplíně, kterou se podle něho botswanská společnost příliš nevyznačuje. Bývalý botswanský viceprezident Merafhe se tedy nechal na prezidentův podnět slyšet, že bude-li třeba, opětovný pořádek bude zjednán za pomoci botswanské armády. V červenci 2009 bylo dokonce v souvislosti s volbou ústředního výboru BDP prezidentovo jednání posuzováno u Nejvyššího soudu. Po tom, co Khamou podporovaní kandidáti nebyli do výboru zvoleni, se odmítl prezident zúčastnit slavnostního přivítání nového výboru a následně do něj jmenoval další členy, převážně ze skupiny kandidátů, které ve volbách podporoval. Tento krok s nově vzniklým ústředním výborem ovšem neprokonzultoval, jak tomu bylo ve straně dosud zvykem, a jeho jednání bylo ze strany generálního tajemníka BDP Gomolema Motswalediho postoupeno k posouzení Nejvyššímu soudu. I přes to, že jurisdikce shledala Khamovo jednání nad jeho oficiální rámec pravomocí, zdůraznila rovněž, že prezident je v průběhu svého funkčního období pod naprostou právní ochranou a nemůže být tedy ze své funkce trestně stíhán. Motswaledi byl za své jednání proti Khamovi dočasně zbaven funkce v ústředním výboru strany a zcela zbaven možnosti kandidovat za volební obvod hlavního města Gaborone. Po rozsudku Nejvyššího soudu byl dokonce Motswaledi suspendován z členství v BDP na dobu 5 let a zbaven tak možnosti kandidovat za svou stranu v parlamentních volbách v roce 2014. Prezident má v Botswaně opravdu širokou škálu pravomocí, která jej může svést až k jednání s jistými nedemokratickými prvky (Botlhomilwe et al. 2011: 335–336).

Od počátku Khamova prezidentského funkčního období se v roce 2008 rapidně zvýšil počet vojenských velitelů na významných postech botswanské vlády. Jako příklad lze uvést generála Mompatiho Merafha, který se stal viceprezidentem, bývalého kapitána Kitsa Mokaila, který byl jmenován

ministrem životního prostředí a turismu, nebo brigádního generála Ramadeluka Seretseho, který se stal ministrem obrany a spravedlnosti²⁰ (Good 2009: 322). V Botswaně, která má kolem 2 milionů obyvatel a téměř žádného konkrétně definovaného nepřítele, je kromě botswanské armády rovněž velké množství dalších bezpečnostních agentur. Jednou z nejvýznamnějších agentur je Ředitelství zpravodajských služeb a bezpečnosti²¹ (DIS), které bylo založeno na základě přijetí Zákona o zpravodajských službách a bezpečnosti²² v roce 2006. Tento legislativní dokument velmi ambiciózně deklaroval, že Botswana čelí mnohým hrozbám v oblasti národní bezpečnosti, ekonomiky i politického uspořádání, avšak selhal v konkrétním definování jakékoli hrozby kromě podvrtného jednání kritiků botswanského režimu (Good – Taylor 2007: 277). DIS bylo vytvořeno v rámci úřadu prezidenta a jeho zaměstnanci jsou do své funkce jmenováni prezidentem Botswany. Úkolem této agentury je shromažďovat, třídit a kontrolovat data a informace, a zároveň ochraňovat prezidenta a viceprezidenta. DIS rovněž disponuje pravomocí zatýkat podezřelé osoby bez soudního příkazu a použít zbraně v situacích, kdy je to nezbytné a opodstatněné (Good – Taylor 2007: 277; Good 2009: 315).

Již po několika letech fungování této agentury se začaly objevovat zprávy o silném zneužití jejích kompetencí ve prospěch vlády, a především samotného prezidenta. Ve svém autě, zaparkovaném v obchodním domě v Gaborone, byl 13. května 2009 zastřelen John Kalafatis a nezávislá média z vraždy okamžitě obvinila státní agenty a zdůraznila, že se jednalo o druhý podobný incident během jednoho týdne. Člen Národního shromáždění, Dumelang Saleshando, dokonce veřejně vyjádřil znepokojení, že vražda byla provedena členy DIS. Od dubna 2008 do března 2009 byla DIS zapletena do smrtí celkem 8 lidí. Botswanská policie ve většině případů informuje veřejnost o daných útocích

²⁰ Mompoti Merafhe byl ve své funkci viceprezidenta nahrazen Ponatshegem Kedikilwem. Kitso Mokaila v současné době zastává funkci ministra minerálních, energetických a vodních zdrojů a Ramadeluka Seretse již není součástí botswanského kabinetu (CIA 2012a).

²¹ Z anglického originálu Directorate of Intelligence and Security (Good – Taylor 2007: 277).

²² Z anglického originálu Intelligence and Security Bill (Good – Taylor 2007: 277).

takovým způsobem, aby se DIS vyhnula jakékoli kontrole či vyšetřování. Podle některých dokonce občas dochází k maření důkazů a vyšetřování. Existence a úloha DIS je velmi úzce spjata s osobou prezidenta Khamy (Good 2009: 316–318). Velký počet členů BDP se již veřejně ohradilo proti militarizaci veřejných služeb a diktátorských tendencí Khamovy vlády. Někteří poslanci se kvůli osobě prezidenta Khamy dokonce bojí vyjádřit svůj názor a jednat na základě vlastního přesvědčení z důvodu obavy o svou politickou funkci (Botlhomilwe et al. 2011: 337).

Kromě militarizace veřejného sektoru dochází rovněž k personalizaci prezidentského úřadu. Khama v průběhu svého funkčního období spoléhá na malou skupinu věrných osob a do vysokých úřadů velmi často dosazuje členy své rodiny, bývalé kolegy z botswanské armády nebo dobré přátele. Prezidentův bratr Tshekeledi Khama je současným ministrem životního prostředí a turismu; Dikgakgamatso Ndelu Seretse, prezidentův bratranec, je ministrem obrany a spravedlnosti; Pelomoni Venson–Motoi, který je Khamovým důvěrným přítelem, je ministrem školství; Ian Kirby, který je soudcem Nejvyššího soudu a bývalým státním žalobcem, je rovněž velmi důvěrným přítelem Khamy; Kitso Mokaila, Khamův přítel z dětství, zastává funkci ministra minerálních, energetických a vodních zdrojů. Mnoho dalších vzdálených příbuzných či důvěrných přátel zastává velmi významné posty v botswanské republice (CIA 2012a; Good 2009: 322–323). Khamovo spolehání na loajální jedince a jeho způsob vlády vylučuje ostatní jedince, a především ustanovené instituce a procesy, z řízení státu (Good 2009: 323).

Prezident je do své funkce volen Národním shromážděním, které je jedinou přímo volenou institucí botswanského politického systému na centrální úrovni. Uplatňován je tzv. first-past-the-post system, neboli prostý většinový volební systém, který je jistým dědictvím britské kolonizace (Piknerová 2008: 147, 151). Tento systém je však z mnoha směrů kritizován, neboť nezajišťuje

patřičnou politickou reprezentaci různorodých názorů ve společnosti. Výsledky voleb nevyjadřují pluralitu názorů ve společnosti a některé marginálně zastoupené zájmy zcela vylučuje. Prostý většinový systém zdatelně prohlubuje nevyrovnané politické zastoupení v parlamentu a vládnoucí straně, tedy BDP, poskytuje procentuálně více parlamentních křesel, než strana dohromady získá hlasů²³. Ženy a minoritní skupiny mají v tomto systému rovněž menší šanci získat parlamentní křeslo (Mokgosi 2012: 36–37). Za jeden z důvodů, proč mají kandidující ženy menší šanci na vítězství, považují větší počet mužských kandidátů. Druhým důvodem je dle mého názoru, odvozeno od africké tradice, slabší popularita kandidujících žen mezi voličstvem. Protože v každém volebním obvodu vítězí pouze jediný kandidát, domnívám se, že mají muži výrazně větší šanci na vítězství. Opoziční strany a různé organizace občanské společnosti většinový systém silně kritizují, neboť podle nich zkresluje popularitu vládnoucí BDP a argumentují značnými nevýhodami, které jim tento volební systém přináší. Naopak přední představitelé BDP zavedený volební systém podporují, jelikož by mohli v případě jeho změny ztratit velký počet křesel (Mokgosi 2012: 38).

Volby do Národního shromáždění probíhají od získání botswanské nezávislosti pravidelně každých 5 let. V posledních volbách, které se konaly v roce 2009, zvítězila BDP a získala 45 z 57 volených parlamentních křesel. Nejsilnější opoziční BNF získala 6 křesel (African Elections Database 2013). Na volební proces dohlíží Nezávislá volební komise (*Independent Electoral Commission/IEC*), která byla ustanovena na základě referenda v roce 1997 (Mokgosi 2012: 35; IEC a), a jejímž úkolem je umožnit demokratické vytvoření botswanské vlády prostřednictvím svobodných a spravedlivých voleb. Tato komise zajišťuje transparentnost volebního procesu, udržuje kvalitní registr voličů, rozšiřuje politické povědomí mezi voliči a snaží se přilákat co nejvíce občanů k volbám (IEC b). Míra její nezávislosti však bývá kritizována, neboť dle

²³ Botswana je rozdělena do několika obvodů, z nichž pouze jeden vítězný kandidát získá parlamentní křeslo. Pro vítězství stačí kandidátovi získat prostou většinu hlasů (Mokgosi 2012: 35).

ústavy je tajemník IEC jmenován do funkce prezidentem (Ústava Botswany 1966: čl. 66). Na post předsedy IEC je justiční komisí jmenován jeden ze soudců Nejvyššího soudu (Ústava Botswany 1966: čl. 65A). Ovšem všechny soudce Nejvyššího soudu jmenuje po poradě s justiční komisí rovněž prezident Botswany (Ústava Botswany 1966: čl. 96). Nezávislost tohoto orgánu je ještě více oslabena faktem, že IEC je financována stejným způsobem jako vládní ministerstva (Mokgosi 2012: 41).

Jistou nevýhodu přináší pro opoziční strany otázka financování volební kampaně. I přes to, že je botswanský volební systém založen na konkurenčním boji politických stran v otevřené a svobodné soutěži o hlasy, velký problém přináší nedostatečné veřejné financování politických kampaní. Tento fakt značně brání opozičním stranám ve vytvoření efektivních volebních kampaní. Nadto, absence jakéhokoli zákona, regulujícího soukromé financování kampaní, znatelně prohlubuje rozdíly v kapitálu mezi BDP a ostatními politickými stranami. Reklamy a reportáže BDP se pravidelně objevují ve vládní televizní stanici, v rádiu nebo v denním tisku *Daily News*, který je rovněž ve vládním vlastnictví. Opoziční strany nemají na reklamy a propagační materiál dostatečné finanční prostředky. Proto se již několikrát pokoušely prosadit zavedení veřejného financování volebních kampaní, nicméně návrhy byly vždy zamítnuty vládnoucí BDP, která uvedla, že je třeba státní finanční prostředky vkládat do rozvoje. Členové BDP si ovšem velmi často nechávají z veřejných finančních prostředků např. proplatit cestovní náklady atd. (Mokgosi 2012: 39–45).

Podle některých politiků by zavedení veřejného financování politických kampaní, spolu s ustanovením proporčního volebního systému a přímé volby prezidenta, mohlo přispět ke zvýšení politické participace voličů, která je, nejen podle Indexu demokracie²⁴, v současné době velmi nízká (Economist Intelligence

²⁴ Index demokracie z roku 2011 hodnotí participaci voličů v Botswaně kvocientem 5.56 (Economist Intelligence Unit 2011: 4).

Index 2011: 4; Moatlhaping – Moletsane 2012: 28). Tyto kroky by v politické sféře posílily zastoupení různorodých názorů ve společnosti a zvýšily by politickou odpovědnost parlamentu i prezidenta vůči veřejnosti. Občané by pak cítili, že mohou na činnosti vlády něco změnit. I přesto, že se IEC společně s dalšími organizacemi, jako např. Botswanskou asociací místních autorit²⁵, snaží posílit politické podvědomí občanů v rámci pořádaných schůzí, seminářů a jiných akcí, zůstává voličská participace stále procentuálně nízko. Z botswanské populace je nízká voličská participace znatelná především u žen, osob se zdravotním postižením a mladých lidí, kteří se domnívají, že jejich hlas nepřinese žádnou změnu. Nízká volební účast může být zapříčiněna negramotností, nedostatečnými politickými znalostmi, nízkým vzděláním, socioekonomickými faktory, nízkou odpovědností politických představitelů nebo malou důvěryhodností botswanské vlády (Moaatlhaping – Moletsane 2012: 28–30). Dalším problémem, především v zemědělských oblastech, může být nedostatečné množství denního tisku v setswanském jazyce, kterým hovoří až 80 % všech botswanských obyvatel (Moaatlhaping – Moletsane 2012: 25; Piknerová 2009: 81).

V poslední době se rovněž objevují zprávy, že vládní bezpečnostní složky odposlouchávají politickou opozici a jednotlivé odborové organizace. Vláda tato obvinění samozřejmě popírá, nicméně několik případů se již dostalo na půdu Nejvyššího soudu. Jako příklad lze uvést generálmajora Piuse Mokgwarea, který obvinil Botswanskou telekomunikační společnost z odposlouchávání jeho telefonu. Tento případ značně zvýšil napjatou atmosféru ve společnosti (Ndlovu 2012: 67). Tyto kontroverzní případy mohou ještě více prohlubovat nedůvěru občanů ve vládní instituce.

Jedním ze znaků demokratického systému je bezvýhradná úcta k lidským právům. Celá druhá kapitola botswanské ústavy, která je nejvyšším zákonem

²⁵ Z anglického originálu Botswana Association of Local Authorities (BALA) (Moaatlhaping – Moletsane 2012: 29).

státu, je věnována garanci základních lidských práv a svobod. Botswanští občané mají právo na život, na osobní svobodu, na ochranu svého majetku, na jakékoli náboženské vyznání, na svobodu slova a na zakládání spolků a sdružování se (Botlhomilwe et al. 2011: 338; Ústava Botswany 1966: kap. 2). S výjimkou vlastního souhlasu nesmí být žádná osoba jakkoli omezována ve sdělování vlastních názorů, ve sdělování a přijímání informací, či v utváření vlastního názoru (Ústava Botswany 1966: čl. 12).

Svoboda slova je jedním ze základních kamenů demokratického uspořádání, proto v něm denní tisk a ostatní zpravodajské služby hrají zásadní roli. Média jsou pro veřejnost zdrojem informací, měla by jim tudíž být v demokratickém systému poskytnuta naprostá svoboda a volnost. I přes tato fakta ovšem v Botswaně dochází k omezování svobody tisku ze strany vládních institucí. Ve většině demokratických zemí byly do konce 90. let 20. století přijaty zákony o svobodě informací, které zajišťují občanům informovanost o činnosti vládních institucí, a udržují je tak v odpovědnosti vůči veřejnosti. Nicméně v Botswaně tento zákon představen nebyl. I přes to, že jsou základní lidská práva a svobody zakotveny v botswanské ústavě, političtí představitelé tyto svobody hlouběji již neupevňují. Naopak, vláda je velmi netolerantní k činnosti zpravodajských služeb, především, v soukromém vlastnictví. V roce 2008 schválila vláda Zákon o činnosti médií²⁶, jehož účelem byla regulace mediální činnosti v Botswaně. Na základě tohoto dokumentu byla ustanovena Mediální rada, která měla dohlížet na činnost všech zpravodajských služeb v zemi. Rada měla zachovat svobodu všech médií a podporovat kázeň a etické normy mezi pracovníky zpravodajských služeb. Nicméně ani tato instituce není zcela osvobozena od politického vlivu, neboť např. všechny členy Komise pro stížnosti²⁷ jmenuje do svých úřadů ministr pro prezidentské záležitosti. Mediální rada spíše než pro podporu mediální činnosti slouží k její kontrole (Botlhomilwe et al. 2011: 338–340).

²⁶ Z anglického originálu Media Practitioners Act (Botlhomilwe et al. 2011: 339).

²⁷ Z anglického originálu Complaints Committee (Botlhomilwe et al. 2011: 340).

Současná politická praxe Botswany se po bližším rozboru jeví zcela odlišně, než co bychom mohli očekávat od afrického "zázraku". Cílem této práce je dokázat, zda ji lze považovat za příklad minimální demokracie. Následující podkapitola je věnována aplikaci znaků Schumpeterovy demokracie na současnou Botswanu.

3.5. Současná Botswana na pozadí konceptu minimální demokracie

V této části práce budou aplikovány znaky Schumpeterovy demokracie na botswanskou politickou praxi a zodpovězena bude otázka, zda lze současnou Botswanu považovat za příklad minimální demokracie. Jako první atribut Schumpeterova konceptu minimální demokracie bude aplikován prvek konkurence. V Botswaně probíhají každých pět let parlamentní volby, kterých se může zcela svobodně účastnit libovolný počet politických stran (viz kap. 3.4.). I přes to, že od získání botswanské nezávislosti zvítězila ve všech volbách BDP (African Elections Database 2013), která si svým nesouhlasem se změnou volebního systému a odmítnutím veřejného financování volebních kampaní upevňuje přední postavení na politické scéně (viz kap. 3.4.), nedochází k vytvoření jednostranického systému a v rámci botswanského volebního procesu je zachován prvek konkurence. Současná Botswana tedy splňuje první kritérium Schumpeterovy demokracie.

Dalším ze znaků minimální demokracie je otevřená soutěž o hlasy ve svobodných a pravidelných volbách. V Botswaně probíhají volby do Národního shromáždění, jediného přímo voleného orgánu na centrální úrovni, pravidelně každých 5 let. V roce 1997 byla ustanovena Nezávislá volební komise, jejímž úkolem je zajistit, aby volby probíhaly efektivně a řádně dle zákona. Komise rovněž zodpovídá za svobodu a spravedlnost voleb. Ve všech dosavadních parlamentních volbách zvítězila BDP, která je oproti ostatním politickým stranám silně zvýhodněna v rámci dostupnosti finančních prostředků. Jako

vládnoucí strana má přístup k veřejným financím, které v určitých případech využívá ve svůj prospěch. Jako příklad lze uvést proplacené cestování náklady parlamentních kandidátů. BDP se silně staví proti zavedení veřejného financování volebních kampaní, jelikož by tím posílily opoziční strany, které mají v současné době velký problém s financováním vlastní kampaně. BDP v rámci své volební kampaně využívá televizních stanic, radií a tiskovin ve vládním vlastnictví, a k produkci propagačního materiálu využívá soukromé finanční prostředky (viz kap. 3.4.). I přes tato fakta nedochází k žádnému početnímu limitu politických stran ve volebním procesu nebo k omezením jiného charakteru. Volby v Botswaně jsou svobodné a probíhají pravidelně každých pět let. Druhý prvek konceptu minimální demokracie je tedy rovněž splněn.

Dalším z kritérií Schumpeterovy minimální demokracie je vhodnost "lidského materiálu" v politické sféře, resp. existence elitní společenské třídy, která bude disponovat politickou mocí. Tento rys je v botswanské společnosti velmi patrný. Již v tswanském uspořádání společnosti byla veškerá moc koncentrována v rukou místních vládců. Veškeré sféry společenského života včetně náboženství byly centralizovány v exekutivě, tedy v osobě kmenového náčelníka. Tswanská společnost byla velmi nemilitantně založená a před bojem vždy upřednostňovala diskuzi. Tato vlastnost se zřetelně projevovala v instituci *kgotla*, kterou západní akademici označují jako počátek botswanského parlamentu. *Kgotla* byla místem, kde o svých rozhodnutích kmenový náčelník debatoval s veřejností, resp. ženatými muži tswanského původu. Na svou dobu nesla tato instituce velmi patrné demokratické prvky. S příchodem Britů a ustanovením protektorátu začaly vznikat nové instituce, v jejichž čele stanula staronová elita. Protože fungoval předešlý systém místních vládců, byla zajištěna i efektivita nově vzniklých orgánů, které plyně navázaly na tswanskou tradici. V prvních parlamentních volbách v roce 1965 zvítězila Botswanská demokratická strana, v jejímž čele stála intelektuální elita, tedy jedinci, kteří měli velmi vlivné postavení ve společnosti. Jistým způsobem navazovali na tradici

náčelníků (viz kap. 3.2.). Elitní prvek se ve vysoké botswanské politice drží dodnes. Současný prezident Ian Khama, který je synem prvního botswanského prezidenta Seretse Khamy, plně využívá svých kompetencí a do vysokých vládních úřadů dosazuje své důvěrníky, rodinné příslušníky nebo bývalé vojenské velitele. Obklopuje se lidmi, které považuje za loajální, aby podporovali jeho rozhodnutí, a upírá tak možnost ostatním politikům účastnit se řízení státu (viz kap. 3.4.). Toto prezidentovo jednání ještě více umocňuje přítomnost elitní společenské vrstvy na nejvyšších vládních postech, tedy u zdroje politické moci.

Podle Schumpetera si demokracie „nevybírání z celkové populace, ale z těch částí populace, které se zdají být pro politickou kariéru vhodné“ (Schumpeter 2004: 308). Určitá kritéria stanovuje botswanská ústava. Do Národního shromáždění může být zvolen botswanský občan starší 18 let, který ovládá anglický jazyk na dostatečné úrovni, aby se mohl v plné míře účastnit jednání parlamentu (Ústava Botswany 1966: čl. 61). Současně nesmí potenciální kandidát vykonávat povolání státního úředníka, ani být členem Sboru náčelníků (Ústava Botswany 1966: čl. 62). Tyto kritéria z mého pohledu limitují širokou část společnosti. Z 2 100 000 botswanských obyvatel je zhruba 1 200 000 občanů starší 18 let (CIA 2012c). Ve formálním sektoru botswanské ekonomiky pracuje přibližně 387 000 občanů (Central Statistics Office 2012: 1–2), zbývajících 800 000 lidí je tedy součástí neformálního sektoru ekonomiky. Tito občané jsou tzv. samozivitelé, především v oblasti zemědělství, jejichž přesný počet je v důsledku neexistujících daňových příznání velmi komplikované určit. Gramotnost dospělých osob se pohybuje kolem 84 % (UNDP 2013). Budeme-li předpokládat, že zaměstnanci formálního sektoru mají dokončené základní vzdělání, tvoří 16 % negramotných dospělých občanů právě osoby z neformálního ekonomického sektoru. Současně je dle mého názoru pravděpodobnější, že ambicemi na parlamentní kandidaturu budou aspirovat pracující z formálního sektoru než botswanští samozivitelé z neformálního sektoru. Počet možných kandidátů je tedy možné dále zužit na pracovníky formálního sektoru. Jedná se především

o státní zaměstnance, vládní úředníky či pracovníky v soukromém ekonomickém sektoru (Central Statistics Office 2012: 1–2). Na základě ústavního kritéria, které zamezuje kandidátovi vykonávat funkci státního úředníka, vyloučíme ze zbylé části populace všechny státní zaměstnance a vládní pracovníky, kteří představují zhruba polovinu formálního ekonomického sektoru (Central Statistics Office 2012: 1–2). Tyto osoby by se kvůli kandidatuře musely vzdát svého pracovního místa a riskovat i následnou ztrátu ve volbách. Zbývá tedy necelých 200 000 potenciálních parlamentních kandidátů. Vzhledem k tomu, že ženy tvoří polovinu botswanské populace a jejich zastoupení je v parlamentu pouze 8 % (CIA 2012c; Freedom House 2012), klesne nám počet potenciálních kandidátů ještě zhruba o polovinu²⁸.

Z tohoto rozboru je patrné, že politická kariéra je vhodná pro pouhou část botswanské populace. Teoreticky vzato, botswanská ústava neuvádí velké množství limitů pro zvolení do politické funkce, nicméně v praxi se domnívám, že je politická sféra omezena pouze pro malou část obyvatel. Soukromé financování volební kampaně vylučuje významnou část obyvatel a státní zaměstnanci by se v případě kandidatury museli vzdát svého pracovního místa a za vlastní finanční podpory riskovat možnou ztrátu ve volbách. Nadto, s přítomností elitní společenské vrstvy na významných politických postech a s velmi subjektivním výběrem současného prezidenta v oblasti vysoce postavených politiků, je dle mého názoru splněn aspekt vhodného "lidského materiálu" v Schumpeterově minimální demokracii.

Podle Schumpetera neexistuje v žádném systému absolutní svoboda jedince, požaduje proto pro svůj model minimální demokracie alespoň určitou míru svobody slova a tisku. Základní lidská práva a svobody jsou botswanským občanům garantovány ve druhé kapitole ústavy, nicméně vláda již dále nečiní žádné kroky k jejich hlubšímu upevnění. Zákony o svobodě informací, které by

²⁸ Zpracování tohoto výpočtu bylo inspirováno autorem J. D. Holmem [Holm, John D. (1987). Botswana: A Paternalistic Democracy. *World Affairs*, Vol. 150, No. 1, s. 21–30.]

občanům zajistily informovanost a vládu by tak podrobily jisté kontrole veřejnosti, nikdy v Botswaně přijaty nebyly. Nadto, činnost botswanských médií je kontrolována institucí, do jejíž činnosti může do jisté míry zasahovat ministr pro prezidentské záležitosti. Tedy nejedná se o zcela nezávislý orgán (viz kap. 3.4.). Schumpeter ve svém konceptu minimální demokracie požaduje určitou míru svobody slova a tisku, která je v Botswaně uplatňována. Tento znak je dle mého názoru splněn.

Ve svém konceptu minimální demokracie Schumpeter rovněž vyzdvihuje vhodnost většinového volebního systému nad proporčním, jelikož vládnout má podle něho ten, kdo získá největší podporu veřejnosti. Proporční volební systém pouze vytváří na poli politického rozhodování destabilizační tendence a brání efektivitě vládnutí. Tento prvek botswanský politický systém splňuje, neboť je v parlamentních volbách uplatňován většinový volební systém. Botswana je rozdělena do několika volebních obvodů, z jejichž volebního klání vyjde vždy jeden vítěz s prostou většinou hlasů, který získá parlamentní křeslo. Tento systém staví opoziční strany do marginální pozice a oslabuje jejich zastoupení v politické sféře. Tyto strany se již několikrát pokoušely prosadit změnu volebního systému, protože proporční systém by zvýšil jejich procentuální zastoupení v parlamentu. Nicméně vládnoucí BDP tyto kroky nepodpořila, neboť její pozice v čele státu je většinovým volebním systémem umocněna (viz kap. 3.4.). Prvek většinového volebního systému v rámci konceptu minimální demokracie je tedy rovněž splněn.

Po hlubším rozboru politické praxe současné Botswany lze identifikovat několik prvků, které oslabují její reputaci afrického zázraku. Není pochyb o tom, že je Botswana demokratickou zemí, nicméně otázkou zůstává kvalita a hloubka demokracie. Cílem této práce je zodpovědět otázku, zda lze současnou Botswanu považovat za příklad minimální demokracie podle Schumpeterova konceptu. S elitní společenskou vrstvou u moci, jistou mírou svobody slova a tisku,

existencí většinového volebního systému a konkurenčního boje o vedoucí pozici ve svobodných a pravidelných volbách, lze dle mého úsudku současnou Botswanu označit jako příklad minimální demokracie. Domnívám se, že politická praxe Botswany v jistém smyslu reprezentuje ještě minimálnější formu demokracie. Veřejnost je velmi nedostatečně informovaná o činnosti vládních institucí. Politická strana, která je u moci, ovlivňuje všechny sféry společenského života, počínaje institucí kontrolující mediální činnost, až po televizní stanice a denní tisk ve vládním vlastnictví. I přes tato fakta vykazuje současná politická praxe Botswany značné prvky demokratického uspořádání, jehož existence je na africkém kontinentě relativně ojedinělá.

4. Závěr

Na akademické půdě je Botswana převážně zobrazována jako jedna z mála afrických zemí, kde došlo k úspěšnému upevnění demokratických principů. Její výjimečnost je každoročně potvrzována v mnoha mezinárodních databázích a indexech. Nicméně při bližším nahlédnutí do současného politického fungování Botswany zjistíme, že demokratické principy zde nejsou upevněny natolik, jak bychom od afrického "zázraku" očekávali.

Hlavním námětem této práce bylo představení současné politické praxe Botswany na pozadí konceptu minimální demokracie od Josefa Aloise Schumpetera. První, teoretická část této práce byla převážně věnována vymezení Schumpeterova konceptu minimální demokracie. Představena byla nejprve klasická teorie demokracie, na základě jejíž kritiky založil Schumpeter svou definici alternativního modelu demokracie. Vymezena byla rovněž teorie elit a její hlavní představitelé Gaetano Mosca, Vilfredo Pareto a Robert Michels, v jejichž teoriích lze shledat jistou podobnost se Schumpeterovým konceptem. Jádrem teoretické části tvoří definování hlavních rysů Schumpeterovy alternativní teorie demokracie, které byly posléze aplikovány v praktické části na současnou politickou praxi Botswany. Schumpeter v rámci svého konceptu minimální demokracie zdůrazňuje prvek konkurence v boji o vedoucí pozici ve svobodných a pravidelných volbách, jistou míru svobody slova a tisku a vyzdvihuje vhodnost většinového volebního systému. Pro fungující demokratické zřízení rovněž požaduje existenci vhodného "lidského materiálu" v politické sféře, resp. jisté elitní společenské vrstvy. Tyto jednotlivé prvky Schumpeterovy demokracie byly posléze aplikovány na současnou Botswanu.

V druhé části této práce byla nejprve zobrazena botswanská historie, která má velký vliv na dnešní demokratické uspořádání této africké země. Již před příchodem Britů se tswanská společnost vyznačovala velmi mírnou povahou a upřednostňovala diskuzi před bojem. Určitým komunikačním kanálem mezi

veřejností a náčelníkem, který stál v centru politického i společenského uspořádání, byla instituce *kgotla*. Tento orgán veřejnosti umožňoval účastnit se rozhodování v rámci řízení státu a na tehdejší dobu nesl velmi patrné demokratické prvky. Místní elita se ve vedoucích politických funkcích udržela i po příchodu Britů a tento prvek je příznačný i pro dnešní politické uspořádání Botswany.

Posléze byl ve druhé části práce vymezen politický systém a současná politická praxe Botswany. Jádrem této části práce byla aplikace prvků minimální demokracie na současnou politickou praxi Botswany. V politickém uspořádání této africké země byl dokázán prvek konkurence v boji o vedoucí pozici ve svobodných a pravidelných volbách, jelikož botswanských voleb se může účastnit libovolný počet politických stran a parlamentní volby probíhají pravidelně každých 5 let. Dokázána byla rovněž existence vhodného „lidského materiálu“ v politické sféře, neboť v botswanské politice je více než patrný prvek elitní společenské vrstvy. Teoreticky vzato není dle mého názoru v botswanské ústavě vymezeno přílišných podmínek pro zvolení do politické funkce, nicméně v praxi je toto povolání znemožněno významné části obyvatel. Důvodem je nutná znalost anglického jazyka a vlastní financování volební kampaně. Většina obyvatel, která je schopna vlastní finanční podpory své kampaně, jsou státními zaměstnanci. Protože však ústava zakazuje státnímu zaměstnanci kandidovat do politické funkce, potencionální kandidát by se tak musel vzdát svého pracovního místa a riskovat následnou ztrátu ve volbách.

V Botswaně je rovněž zachována svoboda slova a tisku a v parlamentních volbách je uplatňován většinový prostý volební systém, jehož vhodnost Schumpeter vyzdvihuje ve svém konceptu demokracie. Naopak proporční volební systém vytváří podle Schumpetera destabilizační tendence na poli politického rozhodování a otupuje efektivitu vládnutí.

Po aplikaci znaků Schumpeterova konceptu minimální demokracie na současnou politickou praxi Botswany se tedy domnívám, že ji lze označit za příklad minimální demokracie. Na základě získaných informací v průběhu práce na této bakalářské práci usuzuji, že Botswana do jisté míry představuje ještě minimálnější formu demokracie. Jedním z důvodů je dle mého názoru velmi nedostatečná informovanost botswanských občanů o vládní činnosti. Vláda se snaží zamezit úniku informací, které by mohly vzbudit negativní ohlas na veřejnosti. Dalším důvodem je vláda jediné strany od získání botswanské nezávislosti. I přes to, že byl dokázán prvek konkurence a pravidelnost svobodných voleb, tedy aspekty konceptu minimální demokracie, vítězí v každých volbách s výraznou převahou BDP. Výhodou této politické strany nad ostatními politickými stranami je výrazná kapitálová převaha, která BDP umožňuje organizovat silnější volební kampaň. Zároveň se BDP snaží zasahovat do veškerých oblastí společenského života a kontrolovat tak své postavení vedoucí strany Botswany.

Tato práce je založena na literatuře a dalších zdrojích převážně z akademické sféry, reflektuje tedy pouze jeden pohled na současnou situaci v Botswaně. Kritické stanovisko některých akademiků ze západních demokracií, mezi které můžeme zařadit Kennetha Gooda a Iana Taylora, je dle mého názoru silně ovlivněno fungováním politického systému v jejich domovské zemi. Nicméně je třeba na botswanskou politickou praxi nahlížet i z perspektivy afrického kontinentu, na základě které lze Botswanu považovat za africký demokratický zázrak. *Výchozí otázkou této práce bylo, zda můžeme Botswanu považovat za příklad minimální demokracie podle Schumpetera. Na základě aplikace jednotlivých aspektů Schumpeterova konceptu se domnívám, že Botswanu lze označit za příklad minimální demokracie.* Na základě získaných poznatků v průběhu práce jsem toho názoru, že současný politický stav v Botswaně je dlouhodobě udržitelný, neboť vládoucí strana BDP si obratně udržuje přední postavení a každých 5 let výrazným vítězstvím ve volbách

potvrzuje svou dominanci. Ostatní politické strany jsou silně znevýhodňovány absencí veřejného financování volebních kampaní a široká škála pravomocí prezidenta Botswany umožňuje hlavě státu činit potřebné kroky k udržení vládnoucí strany u moci. Dle mého názoru je však příhodné na závěr vyzdvihnout výjimečnost botswanského politického uspořádání na africkém kontinentě.

Literatura a prameny

African Elections Database (2013). *Elections in Botswana* (<http://africanelections.tripod.com/bw.html>, 31. 3. 2013).

AVERT organizace (2013). *HIV & AIDS in Botswana* (<http://www.avert.org/aids-botswana.htm>, 29. 3. 2013).

Bauer, Gretchen – Taylor, Scott D. (2005). *Politics in Southern Africa: State and Society in Transition* (Boulder: Lynne Rienner Publishers).

BBC (2012). President: Seretse Khama Ian Khama. *BBC News*. 9. 8. 2012 (<http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-13041482>, 30. 3. 2013).

BBC (2013). 1960: Scores die in Sharpeville shoot-out. *BBC On This Day* (http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/march/21/newsid_2653000/2653405.stm, 20. 4. 2013).

Bothomilwe, Mokganedi – Sebudubudu, David – Maripe, Bugalo (2011). Limited freedom and intolerance in Botswana. *Journal of Contemporary African Studies*, Vol. 29, No. 3, s. 331–348.

Central Statistics Office (2012). *June 2011 Formal Sector Employment* (<http://www.cso.gov.bw/templates/cso/file/File/Formal%20Employment%20June%202011%20Stats%20Brief%20final.pdf>, 31. 3. 2013).

CIA (2012a). *Botswana: Chiefs of State and Cabinet Members of Foreign Governments* (<https://www.cia.gov/library/publications/world-leaders-1/world-leaders-b/botswana.html>, 31. 3. 2013).

CIA (2012b). *The World Factbook: GDP per capita – country comparison* (<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2004rank.html>, 30. 3. 2013).

CIA (2012c). *The World Factbook: Botswana* (<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/bc.html>, 31. 3. 2013).

CIA (2013). *The World Factbook: Botswana* (<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/bc.html>, 29. 3. 2013).

Dachs, Anthony J. (1972). Missionary Imperialism – The Case of Bechuanaland. *The Journal of African History*, Vol. 13, No. 4, s. 647–658.

Dale, Richard – Sebudubudu, David (2006). Republic of Botswana. In: Schlager, Neil – Weisblatt, Jayne eds. *World Encyclopedia of Political Systems and Parties* (New York: Facts on File).

du Toit, Pierre (1995). *State-building and Democracy in Southern Africa: A comparative study of Botswana, South Africa and Zimbabwe* (Pretoria: HSRC Publishers).

Economist Intelligence Unit (2011). *Democracy Index 2011* (http://www.sida.se/Global/About%20Sida/Så%20arbetar%20vi/EIU_Democracy_Index_Dec2011.pdf, 25. 3. 2013).

Elliott, John E. (1994). Joseph A. Schumpeter and The Theory of Democracy. *Review of Social Economy*, Vol. 52, No. 4, s. 280–300.

Embassy of France in Gaborone (2010). *Political System of Botswana* (<http://www.ambafrance-bw.org/Political-System>, 30. 3. 2013).

Freedom House (2012). *Country Report Botswana* (<http://www.freedomhouse.org/report/freedom-world/2012/botswana>, 25. 3. 2013).

Gibb, Richard A. (1987). The Effect on the Countries of SADCC of Economic Sanctions against the Republic of South Africa. *Transactions of the Institute of British Geographers, New Series*, Vol. 12, No. 4, s. 398–412.

Good, Kenneth (1992). Interpreting the Exceptionality of Botswana. *The Journal of Modern African Studies*, Vol. 30, No. 1, s. 69–95.

Good, Kenneth (2009). The Presidency of General Ian Khama: The Militarization of the Botswana 'Miracle'. *African Affairs*, Vol. 109, No. 435, s. 315–324.

Good, Kenneth – Taylor, Ian (2007). Mounting Repression in Botswana. *The Round Table*, Vol. 96, No. 390, s. 275–278.

Good, Kenneth – Taylor, Ian (2008). Botswana: A Minimalist Democracy. *Democratization*, Vol. 15, No. 4, s. 750–765.

Government of Botswana (2013a). *History of the BDF* (<http://www.gov.bw/en/Ministries--Authorities/Ministries/State-President/Botswana-Defence-Force-BDF/About-the-BDF1/History-of-the-BDF/>, 21. 4. 2013).

Government of Botswana (2013b). *Lieutenant General Seretse Khama Ian Khama* (<http://www.gov.bw/en/Ministries--Authorities/Ministries/State-President/Office-of-the-President/About-the-Office-of-the-President/>, 22. 4. 2013).

Heywood, Andrew (2008). *Politologie* (Plzeň: Aleš Čeněk).

Holm, John D. (1987). Botswana: A Paternalistic Democracy. *World Affairs*, Vol. 150, No. 1, s. 21–30.

Hulec, Otakar (1997). *Dějiny Jižní Afriky* (Praha: Nakladatelství Lidové noviny).

Chirenje, Mutero J. (1976). Church, State, and Education in Bechuanaland in the Nineteenth Century. *The International Journal of African Historical Studies*, Vol. 9, No. 3, s. 401–418.

IEC (a). *About Us* (<http://www.iec.gov.bw/index.php/about-us>, 31. 3. 2013).

IEC (b). *Mission & Vision* (<http://www.iec.gov.bw/index.php/about-us/mission-a-vission>, 31. 3. 2013).

Jodl, Miroslav (1994). *Teorie elit a problém elity* (Praha: Victoria Publishing).

Kaboyakgosi, Gape – Marata, Keneilwe (2012). Introduction. In: Alexander, Karin – Kaboyakgosi, Gape (eds.), *A Fine Balance: assessing the Quality of Governance in Botswana* (Pretoria: Idasa).

Klíma, Jan (2012). *Dějiny Afriky: Vývoj kontinentu, regionů a států* (Praha: NLN).

Kopeček, Lubomír (2006). Elity a demokracie. In: Hloušek, Vít – Kopeček, Lubomír (eds.), *Demokracie: Teorie, modely, osobnosti, podmínky, nepřátelé a perspektivy demokracie* (Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity).

Maundeni, Zibani (2002). State Culture and Development in Botswana and Zimbabwe. *The Journal of Modern African Studies*, Vol. 40, No. 1, s. 105–132.

Medearis, John (1997). Schumpeter, the New Deal, and Democracy. *The American Political Science Review*, Vol. 91, No. 4, s. 819–832.

Moatlhaping, Segametsi O. – Moletsane, Ketlhomilwe (2012). Section One: Participation and Democracy. In: Alexander, Karin – Kaboyakgosi, Gape (eds.), *A Fine Balance: Assessing the Quality of Governance in Botswana* (Pretoria: Idasa).

Mogae, Festus (2008). Botswana: Africa's shining jewel? *BBC News*. 1. 4. 2008 (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/7297013.stm>, 25. 3. 2013).

Mokgosi, Gaontebale (2012). Section Two: Elections and Democracy. In: Alexander, Karin – Kaboyakgosi, Gape (eds.), *A Fine Balance: Assessing the Quality of Governance in Botswana* (Pretoria: Idasa).

Mosca, Geatano (1939). *The Ruling Class (Elementi di Scienza Politica)* (New York: McGraw-Hill).

Munger, Edwin S. (1965). *Bechuanaland: Pan-African Outpost or Bantu Homeland?* (London: Oxford University Press).

Ndlovu, Thapelo (2012). Section Four: Political Freedoms and Democracy. In: Alexander, Karin – Kaboyakgosi, Gape (eds.), *A Fine Balance: Assessing the Quality of Governance in Botswana* (Pretoria: Idasa).

Novák, Miroslav (2003). Popper versus Schumpeter: srovnání dvou neklasických teorií demokracie. *Sociologický časopis*, Vol. 39, No. 1, s. 11–36.

Orenstein, Mitchell A. (2009). *Botswana: Comparative National Systems* (<http://www.mitchellorenstein.com/wp-content/uploads/2012/07/Botswana.pdf>, 29. 3. 2013).

Parsons, Q. N. (1975). 'Khama &Co.' and the Jousse Trouble, 1910–1916. *The Journal of African History*, Vol. 16, No. 3, s. 383–408.

Parsons, Neil (1999). *A Brief History of Botswana* (<http://ubh.tripod.com/bw/bhp1.htm>, 20. 4. 2013).

Piknerová, Linda (2008). Politický systém Botswany. In: Šanc, David – Ženíšek, Marek a kol. *Commonwealth. Z perspektivy politické vědy* (Plzeň: Aleš Čeněk).

Piknerová, Linda (2009). *Botswana* (Praha: Libri).

Polhemus, James H. (1983). Botswana Votes: Parties and Elections in an African Democracy. *The Journal of Modern African Studies*, Vol. 21, No. 3, s. 397–430.

Proctor, J. H. (1968). The House of Chiefs and the Political Development of Botswana. *The Journal of Modern African Studies*, Vol. 6, No. 1, s. 59–79.

Ramsay, Jeff (2011). History of the Bangwaketse Part 19 – Dimawe and Kgwakgwe. *Sunday Standard*. 28. 11. 2011 (<http://www.sundaystandard.info/article.php?NewsID=12598&GroupID=4>, 20. 4. 2013).

Rousseau, Jean-Jacques (2002). *O společenské smlouvě neboli o zásadách státního práva* (Dobrá Voda: Aleš Čeněk).

Sartori, Giovanni (1993). *Teória demokracie* (Bratislava: Archa).

Schumpeter, Josef A. (2004). *Kapitalismus, socialismus a demokracie* (Brno: CDK).

Somolekae, Gloria (1998). *Democracy, Civil Society and Governance in Africa: The Case of Botswana* (<http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/CAFRAD/UNPAN009287.pdf>, 22. 3. 2013).

Somolekae, Gloria (2005). *Political Parties in Botswana* (Johannesburg: EISA Research Report).

Svensson, Palle (1995). *Teorie demokracie* (Brno: CDK).

Swedberg, Richard (2004). Úvod. In: Schumpeter, Josef A., *Kapitalismus, socialismus a demokracie* (Brno: CDK).

The Mo Ibrahim Foundation (2012a). *2012 The Ibrahim Index of African Governance* (<http://www.moibrahimfoundation.org/interact/>, 22. 3. 2013).

The Mo Ibrahim Foundation (2012b). *Overview* (<http://www.moibrahimfoundation.org/overview/>, 22. 3. 2013).

The World Bank (2011). *GDP growth (annual %)* (<http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG/countries>, 29. 3. 2013).

Transparency International (2012). *Corruption Perceptions Index 2012* (<http://www.transparency.org/cpi2012/results>, 22. 3. 2013).

Tsie, Balefi (1996). The Political Context of Botswana's Development Performance. *Journal of Southern African Studies*, Vol. 22, No. 4, s. 599–616.

UN (2013). *Member States of the United Nations* (<http://www.un.org/en/members/index.shtml>, 20. 4. 2013).

UNDP (2013). *Botswana Country Report: Human Development Indicators* (<http://hdrstats.undp.org/en/countries/profiles/BWA.html>, 31. 3. 2013).

Ústava Botswany (1966), ve znění pozdějších předpisů (http://www.botswanaembassy.org/files/constitution_of_botswana.pdf, 29. 3. 2013).

Resumé

Many academics consider Botswana as an African miracle due to its successful consolidation of democratic principles and its exceptionality is annually affirmed by many international statistics. However, upon closer inspection of the current political situation in Botswana, we can find a different picture than we would expect from the African miracle. The main theme of this Bachelor Thesis is to present the current political functioning of Botswana on the basis of minimal democracy of Joseph Alois Schumpeter and answer the question if Botswana can be considered as an example of the minimal democracy. The political system and the history of Botswana are shortly presented, because the historical development plays a crucial role in today's political functioning of Botswana. Then aspects of Schumpeter's concept of democracy (competition for leading positions in free and regular elections, a certain degree of freedom of speech and freedom of press, suitability of first-past-the-post system and the presence of an adequate "human material" in the political sphere) are applied on the current political functioning of Botswana. Based on the application of aspects of the minimal democracy on the current political situation in Botswana, this African state can be considered as an example of the minimal democracy.